

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJAVA BANČNIH SEKTORJEV BIH, SRBIJE
IN SLOVENIJE**

Ljubljana, november 2005

MATEVŽ LUSKAR

IZJAVA

Študent MATEVŽ LUSKAR izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom mag. ALEŠA BERKA in dovolim objavo dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 22.november 2005

Podpis: _____

KAZALO

1	UVOD	1
2	VLOGA IN POMEN BANČNEGA SEKTORJA	2
2.1	Zgodovina bančništva	2
2.2	Definicija bank in bančništva	3
2.3	Značilnosti bančnih sektorjev razvitih držav Evropske Unije	4
2.4	Značilnosti bančnih sektorjev tranzicijskih držav	5
3	ANALIZA BANČNIH SISTEMOV	6
3.1	BOSNA IN HERCEGOVINA	7
3.1.1	Značilnosti bančnega prostora	7
3.1.2	Bančna zakonodaja	8
3.1.3	Lastniška struktura bank	8
3.1.4	Velikost in koncentracija bančnega sektorja	10
3.1.5	Struktura naložb in obveznosti bančnega sektorja	13
3.1.6	Uspešnost poslovanja	18
3.1.7	Prihodnost in izzivi	22
3.2	SRBIJA	22
3.2.1	Značilnosti bančnega prostora	22
3.2.2	Bančna zakonodaja	24
3.2.3	Lastniška struktura bank	25
3.2.4	Velikost in koncentracija bančnega sektorja	26
3.2.5	Struktura naložb in obveznosti bančnega sektorja	26
3.2.6	Uspešnost poslovanja	28
3.2.7	Prihodnost in izzivi	29
3.3	SLOVENIJA	30
3.3.1	Značilnosti bančnega prostora	30
3.3.2	Bančna zakonodaja	33
3.3.3	Lastniška struktura bank	33
3.3.4	Velikost in koncentracija bančnega sektorja	34
3.3.5	Struktura naložb in obveznosti bančnega sektorja	35
3.3.6	Donosnost in učinkovitost bank	37
3.3.7	Prihodnost in izzivi	38
4	PRIMERJAVA MED DRŽAVAMI	39
4.1	Finančna globina	39
4.2	Lastniška struktura	40
4.3	Primerjava stopnje koncentracije	41
4.4	Kapitalska ustreznost	42
4.5	Primerjava strukture naložb in obveznosti	43
4.6	Delež slabih posojil	44
4.7	Struktura virov prihodkov in odhodkov	46
4.8	Velikost obrestne marže	47
4.9	Donosnost sredstev (ROA)	48
4.10	Donosnost lastniškega kapitala (ROE)	49
4.11	Povzetek primerjave	50
5	SKLEP	50
	LITERATURA	53
	VIRI	54

1 UVOD

Propad socialističnega režima v državah srednje in vzhodne Evrope je povzročil veliko sprememb in reformo celotnega finančnega sistema v teh državah. Tranzicijske države so se bile po pridobitvi državne in monetarne neodvisnosti prisiljene spopasti z dediščino večdesetletnega centraliziranega bančnega sistema in nestabilnim makroekonomskim okoljem. Države so se pri procesu preoblikovanja bančnih sistemov posluževale različnih procesov, kar je povzročilo razlike med posameznimi državami. Pomemben del slovenskega bančnega sektorja je že šel skozi proces sanacije, medtem ko se je ta proces v Bosni in Hercegovini ter Srbiji začel kasneje. Bančni sektor omenjenih držav bo še doživljal spremembe.

Cilj prestrukturiranja bančnih sistemov je v vseh tranzicijskih državah enak – vzpostavitev zdravega, tržno naravnane bančnega sistema, ki bo s svojim delovanjem vzpodbudil in podpiral rast ostalega gospodarstva. Vsaka od obravnavanih držav je imela svojevrsten način restrukturiranja, kar se kaže predvsem v različnih stanjih, v katerih se nahajajo posamezni sistemi. S pomočjo analize in neposredne primerjave bančnih sektorjev, se lahko ugotovijo razlike in posebnosti, ki izhajajo iz različnih metod preoblikovanja bančnih sektorjev.

Namen diplomskega dela je podrobneje prikazati stanje bančnih sektorjev v Sloveniji, Bosni in Hercegovini ter Srbiji in jih neposredno primerjati med sabo. V primerjavo so vključene tri, sedaj samostojne države, ki so izhajale iz istega bančnega sistema, kasneje pa so doživele različne usode. Bančni sektor Bosne in Hercegovine je bil med vojno popolnoma uničen in se je začel na novo ustvarjati leta 1995. Srbski bančni sektor je bil v bivši Jugoslaviji največji, vendar je le-ta v letih po razpadu bivše skupne države, tudi zaradi sankcij Organizacije združenih narodov (ZN), utrpel veliko škodo. Slovenski bančni sektor je bil že v Jugoslaviji najnaprednejši, hkrati pa se je naša država po osamosvojitvi uspela izogniti vojni in sankcijam. Država je zato lahko normalno izvajala proces sanacije in privatizacije. Bančni sektor se je dodatno razvijal skozi procese konsolidacije, racionalizacije in inovativnosti. Srbski in bosanski trg pa sta bila v opazovanih letih (2002/2003) še sredi procesov prestrukturiranja.

Prav zaradi iste osnove vseh bančnih sistemov (jugoslovanski bančni sistem), vendar različnih načinov prestrukturiranja po razpadu skupne države, je primerjava bančnih sistemov omenjenih držav zanimiva in smiselna. S pomočjo analize se lahko ugotovi, koliko sta se bančna sektorja Bosne in Hercegovine ter Srbije že približala slovenskemu bančnemu sektorju ter kakšen je bil vpliv zgodovinskih, demografskih in političnih dejavnikov na sam razvoj in razlike med opazovanimi bančnimi sektorji.

V drugem poglavju je predstavljena kratka zgodovina razvoja bank, klasifikacija bank, njihove funkcijske značilnosti in trend razvoja bančnega sistema v Evropski Uniji. Kratek

vpogled v zgodovinski razvoj pojasni, kateri so bili vzroki za nastanek bank, definicija klasifikacije bank pomaga uvrstiti bančni sektor v celotno gospodarstvo, opis funkcijskih značilnosti pa pojasni, kako pomembna je vloga bank v gospodarstvu, medtem ko trend razvoja bančnega sistema v Evropski Uniji nakaže smer pričakovanega prihodnjega razvoja v opazovanih državah.

V tretjem poglavju so podrobneje opisani bančni sektorji Bosne in Hercegovine (BiH), Srbije in Slovenije. Pri vsaki državi so najprej predstavljene glavne značilnosti in zakonodaja opazovanih bančnih sektorjev. Sledi analiza lastniške strukture bank, analiza koncentracije bančnega sektorja, analiza strukture naložb in obveznosti bančnega sektorja in analiza donosnosti bank. Na koncu so predstavljeni še najverjetnejši prihodnji izzivi.

V četrtem poglavju je izvedena primerjava med posameznimi bančnimi sistemi obravnavanih držav. S pomočjo primerjave med posameznimi državami je ugotovljena stopnja razvoja v procesu restrukturiranja in posebnosti, ki jih v precejšnji meri oblikujejo različne metode preoblikovanja in njihovo časovno zaporedje.

V zaključku so na kratko povzete značilnosti bančnih sektorjev opazovanih držav in predstavljene ključne razlike med njimi ter navedeni najverjetnejši razlogi, ki so pripeljali do teh razlik.

2 VLOGA IN POMEN BANČNEGA SEKTORJA

2.1 Zgodovina bančništva

Razvoj bančništva je tesno povezan z razvojem in vlogo denarja. Razvoj denarja pa je močno povezan z razvojem gospodarstva. Ker sta bila razvoj in funkcija denarja v različnih zgodovinskih obdobjih različna (kovani denar, papirnati denar, knjižni denar), je bila vloga tistih, ki so se z njim ukvarjali, različna. Zato je značilno, da v posameznih zgodovinsko-razvojnih fazah gospodarstva ni enotne definicije o bankah. Vloga in funkcija bank je torej zgodovinsko opredeljena in tesno povezana z družbenim sistemom (Bobek, 1989, str. 9).

Prve začetke organizirane oblike menjave blaga, bančništva, srečamo okrog leta 3400 - 3200 pr.n.št. v vzhodni Mezopotamiji. V starem Babilonu in Siriji je bila tovrstna dejavnost že bolj razvita in tudi razširjena. To dokazujejo najdeni dokumenti, pogodbe, predvsem pa zakonski teksti kot npr. znana zbirka Hamurabijevih zakonov okoli leta 1700 pr. n. št. (Bobek, 1989, str. 9). Hamurabijev zakonik govori tudi o bankah. Glavno plačilno sredstvo je rž. Uporabljata se tudi že zlato in srebro, vendar v še nekovanih delcih (Orožen, 1973, str. 8). V Stari Grčiji so bili templji (na primer v Delfih, Delosu, Samosu itd.) tisti, ki so bili kot varne zakladnice sposobni za hranjenje vrednosti. Ti templji so imeli ogromne zaklade, ki so jim jih zasebniki, vladarji in pokrajine darovali ob vseh mogočih prilikah (vojne zmage, prerokovanja). Vendar naloga svečenika ni bila samo v hranjenju, temveč

tudi v tem, da s posojanjem povečujejo zaklade, finančno moč in s tem pomen templjev in svetišč. S posojanjem se v stari Grčiji niso ukvarjala samo svetišča, temveč tudi premožni posamezniki (Bobek, 1992, str. 8).

Nastanek modernega bančništva je treba iskati pri menjalcih denarja (banchierii ali banchieri) srednjeveške Italije. V srednjem veku srečamo poleg menjalcev denarja, bančnikov in finančnikov, še celo vrsto javnopravnih bank. V tem času se vse bolj pojavlja tudi povezava med nekaterimi funkcijami bank na eni strani ter javnopravnimi ustanovami (občinami, mesti, državami) in vladarji na drugi strani. V srednjem veku so razvili dvojno knjigovodstvo, menico in depozitna potrdila, kasneje imenovana banknote.¹

Leta 1852 je bila v Parizu ustanovljena banka delniškega tipa, imenovana Credit Mobilier, ki je bila drugačna od zakoreninjenih bank v lastnini močnih zasebnih bančnikov. Ustanovljena je bila zaradi vse močnejših potreb razvijajoče se industrije. Po izkušnjah te banke so zelo hitro tudi v drugih državah (na Nizozemskem, v Španiji, Švici, Italiji in Nemčiji) začeli ustanavljati podobne banke, ki so v celoti posnemale poslovne prijeme pariške Credit Mobilier. Medtem, ko so banke na kontinentu v tem času ustanavljali predvsem za tiste, ki denar potrebujejo, pa so v Angliji ustanavljali banke za tiste, ki denar imajo. To so bile depozitne banke. Na kontinentu se razvoj nadaljuje v tip banke, ki je danes znan kot univerzalna banka.

2.2 Definicija bank in bančništva

Čeprav banke obstajajo že stoletja, pa še danes ne poznamo enotne definicije banke. Pri analizi celotne bančne dejavnosti lahko opazimo, da se skozi njene funkcije in posle vleče osnovna karakteristika: jemanje in dajanje kreditov ter posredovanje v denarnem plačevanju v gospodarstvu in družbi (Bistričič, 1997, str. 21).

Po tradicionalni opredelitvi so poslovne banke institucije, ki prejemajo vloge na vpogled in odobravajo posojila. Banka je imela vlogo osrednje finančne institucije in je opravljala funkcijo hranjenja prihrankov prebivalstva, opravljanje storitev plačilnega prometa, posredovanje pri prenosu sredstev od varčevalcev k investitorjem in sodelovanja v procesu emisije knjižnega denarja (Dimovski et al., 2000, str. 8).

Banke so denarne institucije, v kolikor del vlog, ki jih sprejemajo, štejemo k denarju. Kot institucije, ki izdajajo knjižni denar, skupaj s centralno banko tvorijo denarni sistem in so zaradi tega pod njenim nadzorom. Državno jamstvo za depozite v poslovnih bankah, nadzor centralne banke nad njihovim poslovanjem in funkcija poslovnih bank v opravljanju plačilnega prometa ločijo poslovne banke od ostalih finančnih posrednikov.

¹ *Banknote* so temeljile na vrednostnih papirjih – nestabilne in ekspanzivne kategorije, kar je pripeljalo do hitrega propada leta 1716 ustanovljene privatne emisijske banke Banque Générale (Bobek, 1989, str. 13).

Ko govorimo o bankah, ne moremo mimo dejstva, da sta v svetu razviti dve obliki bank oziroma bančništev: univerzalno in investicijsko. Model investicijskih bank se je uveljavil predvsem v ZDA in Veliki Britaniji, medtem ko je za kontinentalno Evropo značilna oblika univerzalnih bank. Tudi v vseh dosedaj analiziranih bančnih sistemih tranzicijskih držav je model univerzalne banke prevladujoč (Pust, 2003, str. 8). Z razvojem in širitvijo finančnih trgov pa se banke iz klasičnih pasivnih finančnih posrednikov (sprejemanje depozitov in dajanje kreditov) vedno bolj razvijajo v aktivne finančne udeležence na finančnih trgih in tako širijo svoj obseg poslovanja.

Končna definicija banke in področja njenega delovanja je regulirana z zakonodajo države, v kateri ima banka sedež. V Sloveniji je banka definirana kot delniška družba s sedežem v Republiki Sloveniji, ki je pridobila dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev, ki so naslednje (Zakon o bančništvu, 1999):

1. Sprejemanje depozitov od fizičnih in pravnih oseb, ter dajanje kreditov iz sredstev za svoj račun.
2. Storitve, za katere drug zakon določa, da jih smejo opravljati samo banke.
3. Druge finančne storitve, če za njih pridobi dovoljenje Banke Slovenije in če izpolnjuje pogoje, ki jih določa zakon, ki ureja posamezne od drugih finančnih storitev. Te storitve so:
 - Factoring,
 - finančni zakup (leasing),
 - izdajanje garancij in drugih jamstev,
 - kreditiranje, vključno s potrošniškimi krediti, hipotekarnimi krediti in financiranjem komercialnih poslov,
 - trgovanje s tujimi plačilnimi sredstvi, vključno z menjalniškimi posli,
 - trgovanje z izvedenimi finančnimi instrumenti,
 - zbiranje, analiza in posredovanje informacij o kreditni sposobnosti pravnih oseb,
 - posredovanje pri prodaji zavarovalnih polic, po zakonu, ki ureja zavarovalništvo,
 - izdajanje in upravljanje s plačilnimi instrumenti (npr. plačilne in kreditne kartice, potovalni čeki, bančne police),
 - oddajanje sefov,
 - posredovanje pri sklepanju posojilnih in kreditnih poslov,
 - storitve v zvezi z vrednostnimi papirji po zakonu, ki ureja trg vrednostnih papirjev,
 - upravljanje pokojninskih oziroma investicijskih skladov po zakonu, ki ureja pokojninske oziroma investicijske sklade,
 - opravljanje poslov plačilnega prometa.

2.3 Značilnosti bančnih sektorjev razvitih držav Evropske Unije

Vloga bančnega sektorja oziroma posameznih bank v razvitem gospodarstvu je v posredovanju pri finančnih tokovih od varčevalcev do kreditojemalcev, v zniževanju

stroškov finančnih tokov, v boljši alokaciji prihrankov in povečanju obsega denarne akumulacije. Zaradi delovanja bank in ostalih finančnih institucij se v narodnem gospodarstvu povečujeta obseg povpraševanja in učinkovitost realnih investicij, saj se prihranki malih vlagateljev združujejo v večje vsote in posredujejo investitorjem. Časovna razlika posojenih prihrankov se delno odpravi, omogoča se boljša kakovost naložb in cenejši prenos. Poslovne banke predstavljajo največjo skupino depozitnih ustanov - tako v smislu števila kot velikosti. Poslovne banke opravljajo podobno funkcijo kot varčevalne ustanove - sprejemanje depozitov (obveznosti) in dajanje kreditov (sredstva). Vendar se razlikujejo od ostalih varčevalnih ustanov po bolj raznoliki strukturi sredstev in obveznosti. Obveznosti komercialnih bank ponavadi vključujejo kar nekaj različnih tipov nedepozitnih virov financiranja, medtem ko je njihova struktura posojil širša, saj vključujejo potrošniške, komercialne in hipotekarne kredite. Aktivnosti poslovnih bank so prav tako regulirane ločeno od drugih finančnih institucij (Saunders, 1997, str. 1).

V zadnjih letih smo bili priča občutnemu zmanjšanju ovir mednarodni konkurenci na področju finančnih storitev. Deregulacija, kot trend prisotna vsepovsod po svetu, je omogočila in spodbudila konsolidacijo finančnih institucij. Napredki na področju informacijske tehnologije in telekomunikacij so omogočili finančnim institucijam dostop do geografsko bolj oddaljenih trgov, obvladovanje večjega pretoka informacij med različnimi lokacijami ter uvedbo boljših načinov ugotavljanja in obvladovanja tveganj (Berger et al., 2003, str. 384). Poleg zgoraj omenjenih trendov se morajo finančne institucije soočiti in uspešno prilagajati še številnim drugim trendom, ki lahko bistveno vplivajo na njihov obstoj in poslovanje.

Deregulacija, razvoj tehnologije in večanje stroškovne učinkovitosti so glavni razlogi za združevanje bank in ostalih finančnih institucij. Konsolidacijo finančnih institucij lahko opredelimo kot združitve ali prevzeme bodisi intrasektorske bodisi intersektorske, ki zmanjšujejo število delujočih institucij (Mergers and Acquisitions Involving the EU Banking Industry, 2000, str. 34). Konsolidacija bančnega (in širše finančnega trga) sektorja v Evropski uniji se dogaja pretežno s prevzemi in združitvami, v manjši meri pa v obliki strateških partnerstev, skupnih projektov (»joint ventures«) in notranje rasti.

Danes se vloga poslovnih bank v razvitih državah zmanjšuje. Večino storitev, ki so po tradicionalni opredelitvi pripadale izključno bankam, opravljajo tudi nebančne finančne institucije. Novo nastali vzajemni skladi, pokojninski skladi in druge finančne nebančne institucije konkurirajo bankam in jih silijo k posodobitvi in razširitvi svoje ponudbe (Dimovski et al., 2000, str. 8).

2.4 Značilnosti bančnih sektorjev tranzicijskih držav

Finančni in bančni sistemi nekdanjih socialističnih držav srednje in vzhodne Evrope so bili zelo različni od tistih v razvitih državah. V svojem bistvu so bili zgolj mehanizem za

alokacijo sredstev glede na politične preference (centralni plan), ki je deloval brez analize tveganja in donosnosti. V nasprotju s centralnoplanskimi sistemi je bila za Jugoslavijo in pozneje za njene naslednice značilna družbena lastnina oziroma družbeno lastništvo podjetij. Ekonomski sistem je bil decentraliziran in nefinančna podjetja so bila lastniki bank (Ribnikar et al, 2004, str. 99).

Glavne pomankljivosti in slabosti bank v tranzicijskih državah so bile (Lago, 2002, str. 3):

- Pomanjkanje znanja na finančnem področju,
- neprimerna zakonodaja,
- pomanjkljivi postopki za zavarovanje premoženja,
- postopki kreditiranja povezanih oseb,
- neučinkovit nadzor,
- podkapitalizirane banke,
- makroekonomska nestabilnost,
- malomarni bančniki ter oligarhija, ki goljufa vlagatelje, posojilodajalce in manjšinske delničarje.

Zbir teh dejavnikov je v skoraj vseh bančnih sistemih tranzicijskih držav pripeljal do številnih kriz. Različni pristopi reševanja teh kriz so pripeljali do različnih rezultatov, kar se je v končni fazi odrazilo v značilnostih bančnih sektorjev. Vsekakor pa je bil prvi ukrep reševanja teh kriz čimprejšnja odprava zgoraj navedenih faktorjev in skozi procese sanacije, privatizacije in konsolidacije vzpostavitev tržno delujočih bančnih sektorjev.

3 ANALIZA BANČNIH SISTEMOV

Jugoslavija je imela bistveno različen bančni sistem od drugih nekdanjih komunističnih držav. Jugoslavija je uvedla dvostopenjski bančni sistem že v sredini 50. let 20. stoletja. Za primerjavo: Madžarska je to storila šele leta 1987. Decentralizacija bančnega sistema v nekdanji Jugoslaviji se je začela leta 1964, ko so bile ustanovljene komunalne banke in hranilnice ter je Narodna banka Jugoslavije prenesla del svojih funkcij na svoje podružnice po republikah. Naslednja posebnost jugoslovanskega bančnega sistema je bilo lastništvo bank. Lastniki bank so bila podjetja, ki so bila hkrati tudi neto dolžnik. Ta tako imenovani problem »dajanja posojil samemu sebi« skupaj s politično vodeno posojilno dejavnostjo in preveliko izpostavljenostjo posameznim klientom je povzročil dolgoročnojšo neustrezno alokacijo posojil in akumuliranje slabih posojil (Ribnikar et al., 2002, str. 104).

Analiza posameznih bančnih sistemov v nadaljevanju prikazuje značilnosti obravnavanih bančnih sistemov in poskuša predstaviti vzroke za takšno stanje.

3.1 BOSNA IN HERCEGOVINA

3.1.1 Značilnosti bančnega prostora

Bosna in Hercegovina (BiH) je bila ena najrevnejših in najbolj etnično razdeljenih republik bivše Jugoslavije. Vojna v BiH je divjala tri leta in pol ter se končala konec leta 1995. Ob koncu vojne je industrijska proizvodnja padla na 5% raven industrijske proizvodnje v letu 1990. Uničene je bilo več kot 45% celotne industrije (Bosnia and Herzegovina: Post-Conflict Reconstruction and the Transition to a Market Economy, 2004, str. 24-25). Vojna je razdelila državo na dve nacionalni entiteti – Republiko Srbsko in Federacijo BiH². Bančni sektor je bil prav tako, kot celotno gospodarstvo, skoraj v celoti uničen in se je moral ponovno vzpostaviti po letu 1995.

Finančni sistem Bosne in Hercegovine je bil določen z daytonskim mirovnim sporazumom, podpisanim ob koncu leta 1995. Predvidel je, da se kot skupna finančna institucija na celotnem ozemlju BiH ne oblikuje samo centralna banka (CB) BiH, ampak da se ustanovijo tudi druge finančne institucije, tj. banke in druge pristojne institucije, in da se te organizirajo na ravni bosanskih entitet, ki jih določa daytonski mirovni sporazum (Puljić, 2002, str. 70). Pred razpadom Jugoslavije so bile banke v BiH organizirane v sistem Privredne banke Sarajevo, ki je združevala okoli 20 članic. Poleg te banke so v državi delovale še banke iz sistemov Ljubljanske banke in Jugobanke.

Lastninjene bank v BiH urejajo enote za lastninjenje bank kot specializirane institucije na ministrstvih za finance obeh entitet. Banko je mogoče lastniniti samo z gotovino. V programu lastninjenja in sanacije bank članic Privredne banke Sarajevo se je pojavil problem solidarne odgovornosti, še posebno zaradi dolgov v tujem denarju, za katere je jamčila centralna združena banka. V primeru Ljubljanske banke gre za problem prihrankov v tujem denarju, ki so jih prebivalci BiH položili v to banko. Pri Jugobanki pa se pojavlja problem razdelitve dobroimetja med centralnim delom banke v Beogradu in banko naslednico v Sarajevu (Puljić, 2002, str. 70).

Kljub vsem oviram in težavam sta postopka lastninjenja in sanacije v zaključni fazi. Za BiH je značilen zelo hiter proces sanacije bančnega sektorja. Eden izmed glavnih razlogov se skriva v pomanjkanju državnih sredstev, s katerimi bi lahko država sama sanirala bančni sektor. Reforma je tako temeljila na čim hitrejši odprodaji bank, predvsem tujim bankam in finančnim institucijam, ki bodo z novim kapitalom in znanjem vzpostavile normalno delujoč bančni sektor.

Struktura finančnega sistema BiH je zelo revna. Poleg CB BiH so samo še poslovne banke, ki so univerzalna vrsta banke, in so organizirane kot delniške družbe. Žal ni nobenih drugih

² Posebna entiteta Brčko je vključena v srbsko entiteto – Republiko Srbsko.

drugih finančnih institucij, denimo hranilno-kreditnih služb, hipotekarno-finančnih institucij, bank ali skladov za razvoj, institucij, ki bi podpirale izvoz (Puljić, 2002, str. 70).

3.1.2 Bančna zakonodaja

Regulacija in nadzor bančnega poslovanja v BiH sta se začela v letih 1996 - 1997 z vzpostavitvijo bančnih agencij v obeh entitetah BiH (Federaciji BiH in Republiki Srbski). Za bančni sistem BiH je bilo v tistem času značilno veliko število bank, ki pa se je z leti zmanjševalo predvsem zaradi likvidacij neuspešnih bank in zaradi prevzemov in združevanj manjših bank (Puljić, 2002, str. 69).

Bančni sektor v Bosni in Hercegovini je prvenstveno urejen z bančnimi zakoni, ki regulirajo aktivnosti komercialnih bank (na nivoju entitet), zakoni o bančnih agencijah, ki definirajo njihove cilje, pristojnosti in odgovornosti (na nivoju entitet), zakonom o zavarovanju depozitov (na državni ravni) in z zakonom o centralni banki, ki opredeljuje koordinacijsko vlogo centralne banke v bančnem nadzoru. Pravna okvira za bančništvo sta v Federaciji BiH in Republiki Srbski (vključno z posebno entiteto Brčko), že v veliki meri harmonizirana (Godišnji izvještaj 2003, 2004, str. 36).

V letu 2002 je prišlo do krepitev pravnega okvira bančnega sistema, kar se je nadaljevalo tudi v letu 2003 predvsem s sprejetjem dodatnih amandmajev na obstoječi zakon o bankah v Federaciji BiH. Medtem pa je Republika Srbska v celoti sprejela nov zakon o bankah. Spremembe so posegle predvsem v upravljanje bank, vzpostavljanje obveznih revizorskih odborov, zaščito državnih depozitov, diverzifikacijo izvorov sredstev in dodale posebne amandmaje za boj proti financiranju terorizma (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2003, str. 36).

Za bančni sistem v BiH je značilna relativno visoka usklajenost pravnega okvira z mednarodnimi standardi ter baselskimi načeli poslovanja in upravljanja bank (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2003, str. 8). To dejstvo je posledica velikega vpliva mednarodnih finančnih institucij pri vzpostavljanju povojnega bančnega sektorja v BiH.

3.1.3 Lastniška struktura bank

Proces privatizacije bančnega sektorja v BiH se je praktično zaključil v letu 2002, ko je večina bank v Republiki Srbski pristala v privatnem lastništvu, medtem ko je v Federaciji BiH nekaj bank, od katerih jih nekaj opravlja specialistične funkcije, še zmeraj v večinski državni lasti (Godišnji izvještaj 2004, 2005, str. 47).

Tabela 1: Lastniška sestava bančnega sektorja v BiH (2001 - 2003)

(% v lastniškem kapitalu)	31.12.01	31.12.02	31.12.03
Tuje osebe	55,3	66,2	69,6
Država v ožjem smislu	19,4	10,0	9,9
Ostale domače osebe	25,3	23,8	20,5

Vir: Informacija o bankarskom sektoru Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 10; Informacija o bankarskom sektoru Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2003, 2004, str. 7; Informacija o bankarskom sektoru Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2002, 2003, str. 7.

Ob koncu leta 2003 je država nadzorovala še približno 10% kapitala v bankah, ki so delovale kot del bančnega sistema BiH. S tega stališča lahko sklepamo, da se proces privatizacije počasi zaključuje. Ta proces se je v bančnem sektorju Republike Srbske praktično že zaključil (država nadzoruje le še 2,1% kapitala bank (glej Tab. 3, na str. 10)), medtem ko v Federaciji BiH privatizacijski proces še rahlo zaostaja (država je imela konec leta 2003 še vedno okoli 12,6% kapitala bank (glej Tab. 2, na str. 9)). V obdobju 2001 - 2003 je bilo opaziti, da se je delež države in pa delež privatnega lastništva v rokah domačih subjektov zmanjšal na račun povečanja lastništva kapitala tujih oseb (glej Tab. 1, na str. 9).

Glavna razloga za tako velik priliv tujega kapitala, predvsem s strani tujih bank, gre iskati v stabilizaciji bančnega sistema in pospešeni privatizacijski reformi bančnega sektorja. Pomembni razlogi za tako obširno privatizacijo s strani države so lahko izključitev pogostih neracionalnih političnih odločitev, pomanjkljivo znanje o vodenju bank in želja po razvoju učinkovitega bančnega sistema, ki bi bil sposoben konkurenčno servisirati domače gospodarstvo. Po drugi strani pa državna sredstva in nekateri drugi viri sredstev za prenovu in sanacijo niso bili zagotovljeni, tako da reforma bank temelji na dokapitalizaciji in prevzemu s strani drugih domačih ali tujih bank ali finančnih institucij (Puljić, 2002, str. 70). Trend povečevanja deleža tujega kapitala v bančnem sektorju se bo v prihodnosti verjetno še nadaljeval, predvsem zaradi potrebe po večji kapitalski osnovi in zaradi povečanja koeficienta ustreznosti kapitala.

Tabela 2: Lastniška struktura bančnega sektorja Federacije BiH (2001 - 2003)

(% v lastniškem kapitalu)	31.12.01	31.12.02	31.12.03
Tuje osebe	63,2	66,7	68,3
Država v ožjem smislu	14,4	12,8	12,6
Ostale domače osebe	22,4	20,5	19,1

Vir: Informacija o bankarskom sektoru Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 10.

Analiza lastniške strukture bank, s stališča kapitala, najboljšje prikaže spremembe in trende bančnega sistema Federacije BiH v zadnjih letih. Delež države v skupnem kapitalu bank

31.12.2003 znaša 12,6% in je manjši za 0,2%, v primerjavi z 31.12.2002. Največja sprememba v letu 2003 se je zgodila v segmentu privatnega kapitala, ki je v lasti domačih subjektov. V primerjavi z 2002, ko je ta delež znašal 20,5%, se je v letu 2003 ta delež zmanjšal na 19,1%. V istem obdobju se je delež tujega privatnega kapitala povečal s 66,7% na 68,3% v letu 2003.

Tabela 3: Lastniška struktura bančnega sektorja v Republiki Srbski (2001 - 2003)

(% v lastniškem kapitalu)	31.12.01	31.12.02	31.12.03
Tuje osebe	33,6	64,9	73,2
Država v ožjem smislu	33,2	2,7	2,1
Ostale domače osebe	33,2	32,4	24,7

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2003, 2004, str. 7; Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2002, 2004, str. 7.

V opazovanem obdobju, se je lastniški delež v bankah najbolj zmanjšal državi (s 33,2% v 2001 na 2,1% v 2003). To je bila posledica pospešene privatizacije, izpeljane v letu 2002. S hitro privatizacijo je hotela država omogočiti hitrejši razvoj svojih bank s tujim znanjem. Z denarjem, pridobljenim od prodaje lastniških deležev, pa je pridobila potrebna sredstva za zmanjšanje velikega proračunskega primanjkljaja. V opazovanem obdobju je najbolj porasel delež kapitala, ki ga nadzorujejo tuji subjekti, in sicer je ta delež narasel na visokih 73,2% ob koncu leta 2003.

3.1.4 Velikost in koncentracija bančnega sektorja

Bančni sektor v BiH je v zadnjih nekaj letih rasel z veliko hitrostjo. Skupna aktiva je zrasla z vrednosti enaki 32% BDP-ja ob koncu leta 2000 na 57% vrednosti BDP-ja ob koncu leta 2003. Proces konsolidacije bančnega sektorja je kontinuiran, kar je vidno predvsem z zmanjševanjem števila bank in večanju aktive na zaposlenega (Godišnji izvještaj 2004, 2005, str. 47).

Minimalna kapitalska ustreznost bank se je z 2,5 milijona BAM, zvišala na 15 milijonov BAM v začetku leta 2003. Ta ukrep je prisilil banke k združevanju ali pa k iskanju strateških partnerjev. Povečanje minimalne kapitalske ustreznosti in pa močna konkurenca sta povzročila drastičen upad števila delujočih bank v Bosni in Hercegovini. Tako se je število bank zmanjšalo s 76 registriranih bank (večina bank je bila zelo majhnih) v letu 1997, na 37 registriranih bank v letu 2003. Predvideva se, da se bo v prihodnjih letih, z nadaljevanjem konsolidacije, število bank še naprej zmanjševalo (Godišnji izvještaj 2003, 2004, str. 36).

Tabela 4: Bilančne vsote in tržni deleži največjih bank v BiH (2002 - 2003)

Banka	Bilančna vsota (v 000 BAM)		Nominalna rast v %	Tržni delež v %	
	31.12.02	31.12.03	2003/2002	31.12.02	31.12.03
Raiffeisen banka d.d.	930.492	1.394.518	49,87	16,24	19,19
Hypo Alpe-Adria banka – Mostar	485.403	785.202	61,76	8,47	10,80
Zagrebačka banka d.d.	675.917	702.020	3,86	11,79	9,66
Universal banka d.d.	314.816	474.935	50,86	5,49	6,54
Central profit banka d.d.	363.051	470.384	29,56	6,33	6,47
Hypo Alpe-Adria banka – Banja Luka ³	204.103	357.659	75,23	3,56	4,92
UPI banka d.d.	223.074	262.169	17,53	3,89	3,61
Skupaj 7 največjih bank	3.196.856	4.446.887	39,10	55,78	61,19
Skupaj banke-Federacija	4.792.392	6.003.281	25,27	83,62	82,61
Skupaj banke-RS	938.574	1.263.999	34,67	16,38	17,39
Vse banke skupaj	5.730.966	7.267.280	26,81	100	100

Vir: BF 2003 – skraćeni izvještaj vanjski revizora o finansijskim izkazima banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2003. godinu, 2004, str. 1-100; Informacija o bankarskom sektoru Republike srbske 2002, 1 pril.; Informacija o bankarskom sektoru Republike srbske 2003, 1 pril.

Ena izmed glavnih slabosti bančnega sektorja v BiH je njegova razdeljenost in neenaka struktura (glej Tab. 4, str. 11). Po podatkih obeh agencij za bančništvo je skupna aktiva bank ob koncu leta 2003 znašala 6,0 milijarde BAM v Federaciji BiH (25,3% povečanje v primerjavi z letom 2002) in 1,3 milijarde BAM v Republiki Srbski (34,7% povečanje v primerjavi z letom 2002). Tako je na primer največja banka v Federaciji BiH po aktivni večja od celotne aktive bančnega sektorja Republike Srbske. Šest največjih bank v Federaciji BiH je že ob koncu leta 2003 kontroliralo več kot 60% skupne imovine bančnega sektorja BiH (Godišnji izvještaj 2003, 2004, str. 39).

V letu 2003 je bilo med največjimi sedmimi bankami v BiH po kriteriju bilančne vsote kar šest takšnih, ki so prihajale iz Federacije BiH. Največja banka Republike Srbske, Hypo Alpe-Adria banka (Banja Luka), se je nahajala šele na šestem mestu med vsemi bankami s 357,7 milijoni BAM bilančne vsote. Največjih sedem bank je ob koncu leta 2003 obvladovalo približno 61,2%, celotne bilančne vsote bančnega sistema BiH. Velikost bilančne vsote bank v BiH se je v letu 2003 povečala za 26,8% v primerjavi z letom 2002.

31.12.2003 je imelo v Federaciji BiH dovoljenje za opravljanje bančnih storitev 27 bank. Glede na leto 2002 je bilo ukinjeno dovoljenje 3 bankam (posledica združevanj).

³ Hypo Alpe-Adria banka je v letu 2002 prevzela Kristal banko, ki se je preimenovala v Hypo Alpe-Adria banka – Banja Luka.

Dovoljenje za opravljanje bančnih storitev pa je dobila ena banka (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2004, str. 9). Nadzorno funkcijo na ravni entitete opravlja Agencija za Bankarstvo Federacije BiH, ki mora o svojem delovanju, poročati CB BiH.

Tabela 5: Bilančne vsote in tržni deleži največjih bank v Federaciji BiH (2002 - 2003)

Banka	Bilančna vsota v 000 BAM		Nominalna rast v % 2003/2002	Tržni delež v %	
	31.12.02	31.12.03		31.12.02	31.12.03
Raiffeisen banka d.d.	930.492	1.394.518	49,87	16,24	19,19
Hypo Alpe-Adria banka – Mostar	485.403	785.202	61,76	8,47	10,80
Zagrebačka banka d.d.	675.917	702.020	3,86	11,79	9,66
Universal banka d.d.	314.816	474.935	50,86	5,49	6,54
Central profit banka d.d.	363.051	470.384	29,56	6,33	6,47
UPI banka d.d.	223.074	262.169	17,53	3,89	3,61
Tuzlanska banka d.d.	186.300	220.886	18,56	3,25	3,04
Skupaj 7 največjih bank (Federacija)	3.179.053	4.310.114	35,58	55,47	59,31
Banke v Federaciji skupaj	4.792.392	6.003.281	25,27	83,62	82,61
Vse banke skupaj (BIH)	5.730.966	7.267.280	26,81	100,00	100,00

Vir: BF 2003 – skraćeni izvještaj vanjski revizora o finansijskim izkazima banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2003. godinu, 2004, str. 1-100.

Bančni sistem Federacije BiH je v primerjavi z letom 2002 v letu 2003 povečal bilančno vsoto za približno 25,3%. Konsolidacija sektorja je prinesla dodatno večanje koncentracije med majhno število največjih bank. Tako največje tri banke, katerih bilančna vsota znaša več kot 500 milijonov BAM, kontrolirajo 49,8% skupne bančne imovine v Federaciji BiH. V naslednji skupini se nahajata dve banki, ki imata od 300 do 500 milijoni BAM aktive in nadzirata skupaj 16,4% bančne imovine sistema. Naslednjih osem bank spada v skupino, ki ima od 100 do 300 milijonov BAM vredne aktive in ki razpolagajo z 22,4% skupne aktive sistema. Preostalih 13 bank ni doseglo bilančne vsote, večje od 100 milijonov BAM.

31.12.2003 je imelo v Republiki Srbski dovoljenje za opravljanje storitev 10 bank. V letu 2003 je bila uvedena začasna uprava v dveh bankah (zaradi neizpolnjevanja zakonsko določenih določil). Banke s sedežem v Federaciji so v letu 2003 imele 17 izpostav na področju Republike Srbske. Banke s sedežem v Republiki Srbski pa imajo šest izpostav na področju Federacije (Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2003. godine, 2004, str. 2).

Tabela 6: Bilančne vsote in tržni deleži največjih bank v Republiki Srbski (2002 - 2003)

Banka	Bilančna vsota v 000 BAM		Nominalna rast v %	Tržni delež v %	
	31.12.02	31.12.03	2003/2002	31.12.02	31.12.03
Hypo Alpe-Adria bank – Banja Luka	204.103	357.659	75,23	3,69	5,08
Razvojna banka a.d.	161.018	211.633	31,43	2,91	3,00
Nova Banjalučka banka a.d.	179.869	173.796	-3,38	3,25	2,47
Nova banka a.d.	91.696	143.805	56,83	1,66	2,04
Zepter Commerc banka a.d.	80.396	114.482	42,40	1,45	1,62
VB banka a.d.	64.630	96.449	49,23	1,17	1,37
Pavlović International bank	29.521	55.607	88,36	0,53	0,79
Skupaj 7 največjih bank	811.233	1.153.431	42,18	14,68	16,37
Banke v RS skupaj	938.574	1.263.999	34,67	16,98	17,94
Vse banke skupaj (BiH)	5.730.966	7.267.280	27,50	100	100

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Republike srbske 2002, 2003, 1 pril.; Informacija o bankarskom sektorju Republike srbske 2003, 2004, 1 pril.

Sedem bank je imelo ob koncu leta 2003 91,3% celotne bilančne vsote bančnega sektorja v Republiki Srbski. Največjo bilančno vsoto je ob koncu 2003 imela Hypo Alpe-Adria banka (Banja Luka), največjo rast bilančne vsote pa je dosegla Pavlović International bank (88,4%). Celotna aktiva bančnega sektorja opazovane entitete je v opazovanem obdobju narasla za 34,7%, kar je sicer višja rast kot na državni ravni ali pa v Federaciji BiH. Vendar pa bančni sektor Republike Srbske v primerjavi s sektorjem Federacije BiH, še vedno ostaja izrazito manjši.

3.1.5 Struktura naložb in obveznosti bančnega sektorja

Povečanje minimalnega kapitala na 15 milijona BAM (7,669 milijona EUR), je stopilo v zakonsko veljavo 31.12.2002. Banke so imele čas do 31.4.2003, da izpolnijo to novo zakonsko regulacijo. To je uspelo vsem bankam razen eni, ki pa je dobila posebno dovoljenje za poslovanje od Agencije za bankarstvo Republike Srbske. Ta zakonska obveznost je večja od evropske, kjer je ta znesek 5 milijonov EUR. Povečanje minimalnega kapitala je vplivalo na konsolidacijo in zmanjšanje števila bank v bančnem sektorju BiH (Godišnji izveštaj 2003, 2004, str. 36).

Komercialne banke v BiH v zadnjih letih beležijo veliko kreditno ekspanzijo, posebej v sektorju kreditiranja prebivalstva. V letu 2002 so neto krediti narasli za 55%, v letu 2003 pa so neto krediti porasli za 30%. Spremembe regulative glede obveznih rezerv, ki so stopile v veljavo 1. junija 2003, so bile naravnane tako, da bi preprečile nadaljnjo hitro ekspanzijo kreditiranja. Po poročanju nekaterih komercialnih bank pa sektor kreditiranja prebivalstva že kaže prve znake nasičenosti. Kreditna ekspanzija je v veliki meri posledica

povečanja depozitov, ki je nastala zaradi konverzije evropskih valut v evre in zaradi vse večjega zaupanja v bančni sektor BiH. Tudi ostale tranzicijske dežele, še posebej tiste, ki so napravile največji napredek pri transformaciji svojih ekonomij, so prav tako izkusile podobno kreditno ekspanzijo. S tega stališča lahko gledamo na ta pojav kot na pozitivno strukturalno značilnost tranzicijskih ekonomij. Grobo pravilo za razvite tržne ekonomije pa pravi, da kreditna ekspanzija, ki znaša več kot 15% na leto, pogosto vodi k problemom in zahteva previdno ukrepanje v prihodnjih letih (Godišnji izveštaj 2003, 2004, str 39).

Tabela 7: Glavne postavke bilance stanja bank v BiH (2002 - 2003)

	Znesek v 000 BAM		Delež		Nom. rast v %	Real. rast v % ¹
	31.12.02	31.12.03	31.12.02	31.12.03	2003/2002	2003/2002
Denar na računih pri CB	1.823.480	2.437.219	31,82	33,54	33,66	32,86
Kreditni bankam	91.513	73.961	1,60	1,02	-19,18	-19,66
Kreditni strankam, ki niso banke	3.167.335	4.143.985	55,27	57,02	30,84	30,05
-kreditni gospodarstvu	1.310.033	1.811.016	22,86	24,92	38,24	37,42
-kreditni prebivalstvu	1.417.615	1.943.075	24,74	26,74	37,07	36,25
-kreditni državi ²	404.648	312.922	7,06	4,31	-22,67	-23,13
-kreditni ostalim	35.039	76.972	0,61	1,06	119,68	118,37
Vrednostni papirji	76.918	27.822	1,34	0,38	-63,83	-64,04
Druga aktiva	571.720	584.293	9,98	8,04	2,20	1,59
Skupaj aktiva	5.730.966	7.267.280	100,00	100,00	26,81	26,05
Dolgovi do bank	435.979	856.931	7,61	11,79	96,55	95,38
Dolgovi do strank, ki niso banke	3.712.270	4.390.150	64,78	60,41	18,26	17,56
-depoziti gospodarstva	810.788	762.042	14,15	10,49	-6,01	-6,57
-depoziti prebivalstva	1.627.079	1.964.032	28,39	27,03	20,71	19,99
-depoziti države	980.117	1.306.267	17,10	17,97	33,28	32,48
-depoziti ostalih	294.286	357.809	5,14	4,92	21,59	20,86
Druge obveznosti	507.011	842.846	8,85	11,60	66,24	65,25
Rezervacije	259.397	268.014	4,53	3,69	3,32	2,71
Kapital	816.309	909.339	14,24	12,51	11,40	10,73
Skupaj pasiva	5.730.966	7.267.280	100,00	100,00	26,81	26,05

Opombe: 1 Inflacija je v letu 2003 znašala 0,6% na letni ravni.

- 2 Postavka je sestavljena iz kreditov vladnim institucijam in kreditov javnim podjetjem (isto velja za tabele, kjer so podatki za Federacijo BiH in Republiko Srbsko).

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 17-22; Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2003, 2004, str. 5-17; Bilten 4/December 2004 Centralne Banke BiH, str. 12.

Največji delež aktive v letu 2003 predstavlja sektor krediti strankam, ki niso banke (57,0%), ki je zrasel za 30,8%. Druga največja postavka v strukturi aktive, so denarna sredstva na računu centralne banke (33,5%), ki so v letu 2003 narastla za 33,7%. V strukturi kreditov imajo največji delež krediti prebivalstvu (26,7%). Stopnje realne rasti kategorij bilance stanja so zaradi nizke stopnje inflacije v letu 2002 (0,4%), skoraj identične nominalnim stopnjam rasti za opazovano obdobje. V nasprotju s kreditiranjem prebivalstva, pa se pri bankah opaža, da niso tako naklonjene financiranju podjetij. Glavne razloge gre iskati v slabi kreditni kulturi podjetij v preteklosti, pomanjkanju primernih pravnih okvirov ter pomanjkanju računovodskih in revizijskih pravil za ustrezno vodenje in nadzorovanje poslovanja podjetij. Banke imajo velike probleme tudi pri izterjavi dolgov, kar je posledica počasnih sodnih procedur. Strukturne reforme bi morale pripomoči k zmanjšanju razlik med obrestnimi merami za depozite in kredite, predvsem za sektor podjetij, kar bi lahko vplivalo na povečanje števila in velikosti kreditov podjetjem (Godišnji izveštaj 2003, 2004, str. 40).

V letu 2003 med depoziti prevladujejo depoziti s strani prebivalstva (27,0% pasive), sledijo depoziti s strani državnih institucij in podjetij v državni lasti (18,0% pasive). V opazovanem obdobju so se depoziti s strani gospodarskih subjektov zmanjšali za 6%. Rezervacije za možne izgube so v letu 2003 zasedale 3,7% v strukturi celotne pasive, v opazovanem obdobju pa so se povečale za 3,3%. Kapital se je v letu 2003 prav tako povečal za 11,4% na letni ravni in je konec leta 2003 obsegal 12,5% v strukturi celotne pasive.

Skupna bilančna vsota bank v Federaciji BiH je bila ob koncu 2003, glede na dostavljene podatke s strani bank, 6,0 milijarde BAM, kar je za 25,3% več kot v letu 2002. Omenjena rast je bila ustvarjena izključno s strani privatnih bank, katerih stopnja rasti je znašala 28%. Če se izključi vpliv povečanja aktive, zaradi spremembe lastništva, v eni banki (banka je prešla iz privatnega v državno lastništvo), je bilo možno ugotoviti da so imele državne banke kot sektor za 28 milijonov BAM manjšo aktivo kot ob koncu leta 2002. To je posledica nedokončanega postopka privatizacije in posledično stagnacije oziroma zmanjšanja poslovanja teh bank. Analiza podatkov je pokazala, da je pri večini bank (20) prišlo do rasti aktive, med temi bankami pa jih je deset imelo rast aktive večjo od 20%. Rast aktive, večjo kot 50%, so dosegle tri banke, ki spadajo med največje v sistemu (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2003, str. 13).

Tabela 8: Glavne postavke bilance stanja bank v Federaciji BiH (2002 – 2003)

	Znesek v 000 BAM		Delež v %		Nom. rast v %	Real. rast v % ¹
	31.12.02	31.12.03	31.12.02	31.12.03	2003/2002	2003/2002
Denar na računih CB	1.595.154	2.058.999	33,29	34,30	29,08	28,95
Kreditni bankam	66.391	69.650	1,39	1,16	4,91	4,80
Kreditni strankam, ki niso banke	2.691.582	3.450.027	55,19	56,91	29,17	28,05
-kreditni gospodarstvu	1.125.234	1.505.071	22,51	24,52	36,43	33,62
-kreditni prebivalstvu	1.262.146	1.643.545	26,34	27,38	30,22	30,09
-kreditni državi	277.797	242.397	5,80	4,04	-12,74	-12,83
-kreditni ostalim	26.405	59.014	0,55	0,98	123,50	123,27
Vrednostni papirji	73.150	25.017	1,53	0,42	-65,80	-65,83
Druga aktiva	412.554	432.869	8,61	7,21	4,92	4,82
Skupaj aktiva	4.792.392	6.003.281	100,00	100,00	25,27	25,14
Dolgovi do bank	289.567	560.945	6,04	9,34	93,72	93,53
Dolgovi do strank, ki niso banke (Depoziti)	3.228.340	3.735.534	67,36	62,23	15,71	15,60
-depoziti gospodarstva	658.076	607.046	13,73	10,11	-7,75	-7,85
-depoziti prebivalstva	1.480.946	1.737.238	30,90	28,94	17,31	17,19
-depoziti države	829.049	1.065.800	17,30	17,75	28,56	28,43
-depoziti ostalih	260.269	325.450	5,43	5,42	25,04	24,92
Druge obveznosti	444.163	761.280	9,27	12,68	71,40	71,23
Rezervacije	204.526	221.202	4,27	3,68	8,15	8,05
Kapital	625.796	724.320	13,06	12,07	15,74	15,63
Skupaj pasiva	4.792.392	6.003.281	100,00	100,00	25,27	25,14

Opombe: 1 Inflacija je v letu 2003 znašala 0,1% na letni ravni.

Vir: Informacija o bankarskom sektoru Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str 17-22; Bilten 4/December 2004 Centralne Banke BiH, str. 12.

Največji delež v strukturi depozitov, ki obsegajo 62,2% vrednosti pasive, imajo depoziti prebivalstva (28,9% celotne pasive), sledijo depoziti države (17,7% celotne pasive) in pa depoziti s strani gospodarstva (10,1% celotne pasive), ki so v letu 2003 upadli za 7,7% glede na leto 2002. Dolgovi do drugih bank so v letu 2003 zrasli kar za 93,7% in dosegli najvišjo vrednost v zadnjih letih. Delež kapitala v skupni pasivi bančnega sektorja Federacije BiH je dosegel 12,1% in se je glede na leto 2002 povečal za 15,7%.

Tabela 9: Glavne postavke bilance stanja bank v Republiki Srbski (2002 – 2003)

	Znesek v 000 BAM		Delež		Nom. rast v %	Real. rast v %
	31.12.02	31.12.03	31.12.02	31.12.03	2003/2002	2003/2002
Denar na računih pri CB	228.326	378.220	24,33%	29,92%	65,65%	62,72
Kredit bankam	25.122	4.311	2,68%	0,34%	-82,84%	-83,14
Kredit strankam, ki niso banke	522.192	727.239	55,64%	57,53%	39,27%	36,80
-kredit gospodarstvu	231.238	339.226	24,64%	26,84%	46,70%	44,11
-kredit prebivalstvu	155.469	299.530	16,56%	23,70%	92,66%	89,26
-kredit državi	126.851	70.525	13,52%	5,58%	-44,40%	-45,39
-kredit ostalim	8.634	17.958	0,92%	1,42%	107,99%	104,31
Vrednostni papirji	3.768	2.805	0,40%	0,22%	-25,56%	-26,87
Druga aktiva	159.166	151.424	16,96%	11,98%	-4,86%	-6,55
Skupaj aktiva	938.574	1.263.999	100,00	100,00	34,67	32,29
Dolgovi do bank	146.412	295.986	15,60	23,42	102,16	98,59
Dolgovi do strank, ki niso banke	483.930	654.616	51,56	51,79	35,27	32,88
-depoziti gospodarstva	152.712	154.996	16,27	12,26	1,50	-0,30
-depoziti prebivalstva	146.133	226.794	15,57	17,94	55,20	52,45
-depoziti države	151.068	240.467	16,10	19,02	59,18	56,36
-depoziti ostalih	34.017	32.359	3,62	2,56	-4,87	-6,56
Druge obveznosti	62.848	81.566	6,70	6,45	29,78	27,49
Rezervacije	54.871	46.812	5,85	3,70	-14,69	-16,20
Kapital	190.513	185.019	20,30	14,64	-2,88	-4,60
Skupaj pasiva	938.574	1.263.999	100,00	100,00	34,67	32,29

Opombe: 1 Inflacija je v letu 2003 znašala 1,8% na letni ravni.

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2003, 2004, str. 5-17; Bilten 4/December 2004 Centralne Banke BiH, str. 12.

Vrednost celotne aktive je 31.12.2003 znašala 1,3 milijarde BAM in se je povečala za 34,7% v primerjavi z 2002. V celotni aktivni denarna sredstva obsegajo 29,9% in so narastla za 65,6%, krediti strankam, ki niso banke obsegajo 57,5% in so narasli za 39,3%. Vrednostni papirji sestavljajo 0,22% aktive, vrednost pa se jim je v letu 2003 zmanjšala za 25,6%, ostala aktiva obsega 12,0% aktive in se je zmanjšala za 4,9%.

V strukturi kreditov zajemajo največji delež krediti gospodarstvu (26,8% celotne aktive), sledijo krediti prebivalstvu (23,7% celotne aktive), krediti državi in krediti ostalim. Struktura kreditov v bančnem sektorju se razlikuje od kreditne strukture v Federaciji BiH v tem, da največji delež kreditov obsegajo krediti gospodarstvu, medtem ko imajo največji delež v Federaciji BiH krediti prebivalstvu. Glavni razlog nizki stopnji kreditiranja podjetij v Federaciji BiH se skriva v slabi kreditni kulturi podjetij in nepreglednem poslovanju podjetij v preteklosti. Največji porast v letu 2003 sta dosegla sektorja krediti ostalim s

108,0% rastjo in krediti prebivalstvu z 92,7% rastjo. Z visoko stopnjo rasti se je soočil tudi sektor krediti gospodarstvu s 46,7% rastjo v letu 2003.

V strukturi pasive znašajo obveznosti 81,7%, kapital s posebnimi rezervacijami za morebitne izgube pa 18,3% vrednosti celotne aktive. V primerjavi z letom 2002 so se obveznosti v celotni pasivi povečale, medtem ko se je delež kapitala z rezervacijami zmanjšal, kar je posledica povečanja depozitov in vpliva prenesenih izgub na kapital. V strukturi depozitov ima največji delež država (19,0% celotne pasive) prek institucij in podjetij v državni lasti, sledijo depoziti prebivalstva (17,9% celotne pasive), depoziti gospodarstva (12,3% celotne pasive) in pa depoziti ostalih subjektov (2,6% celotne pasive). Velik del pasive bančnega sektorja zajemajo obveznosti do bank (posojila in depoziti), v višini 23,4% celotne pasive. Največjo rast depozitov je v letu 2003 zabeležil sektor depoziti od države (59,2%), sledila pa je rast depozitov prebivalstva (55,2%).

3.1.6 Uspešnost poslovanja

Bančni sektor BiH iz leta v leto dosega boljše rezultate. Bančni sektor Federacije BiH, od leta 2002 že izkazuje dobiček (glej Tab. 11, na str. 20), medtem ko bančni sektor Republike Srbske v letu 2003 še ni posloval pozitivno (glej Tab. 12, na str. 21). Z dokončanjem privatizacije, nadaljnjo konsolidacijo in dokončanjem strukturnih reform se v prihodnosti pričakuje pozitivno in konstantno poslovanje bančnega sektorja BiH.

V letu 2002 je celotni bančni sektor BiH posloval z izgubo, kar je bila posledica velike izgube, ki jo je ustvaril bančni sektor Republike Srbske. V letu 2003 je bančni sektor BiH na celotni ravni že izkazoval dobiček kljub temu, da je bančni sektor Republike Srbske še vedno posloval z izgubo. Največjo rast na strani prihodkov so dosegli prihodki od obresti in podobni prihodki (24,9% v letu 2003), na strani odhodkov pa so prav tako najbolj porasli odhodki iz naslova obresti in temu podobnimi odhodki (30,4% rast v letu 2003).

Tabela 10: Izkaz poslovnega izida bank v BiH (2002 - 2003)

V 000 BAM	2002	Delež-%	2003	Delež-%	Rast v %
Prihodki					
Prihodki od obresti in podobni prihodki	319.307	47,26	398.833	53,25	24,91
Operativni prihodki	356.348	52,74	350.103	46,75	-1,75
Prihodki skupno	675.655	100	748.936	100	10,85
Odhodki					
Odhodki iz obresti in podobni odhodki	89.006	12,96	116.048	16,39	30,38
Poslovni in ostalo direktni odhodki	454.133	66,13	430.806	60,84	-5,14
Operativni odhodki	143.568	20,91	161.194	22,77	12,28
Odhodki skupaj	686.707	100	708.048	100	3,11
Dobiček/Izguba pred davki	-11.052	-	40.888	-	-
Davki	2.760	-	2.352	-	-
Neto dobiček/Izguba	-13.812	-	38.536	-	-

Vir: Informacija o bankarskom sektoru Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 26-28; Informacija o bankarskom sektoru Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2003, 2004, str. 18-19.

Ustvarjen finančni rezultat na ravni bančnega sektorja v letu 2003 je še eden kazalec kontinuiranega pozitivnega delovanja bančnega sistema. Uspešnost poslovanja bank v prihodnosti bo v veliki meri odvisna od kakovosti aktive oziroma kreditnega tveganja in od uspešnosti upravljanja z operativnimi stroški (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2004, str. 29).

Dobiček, kot glavni motiv pri vlaganju in poslovanju bank v Federaciji BiH postaja vse večji. Iz območja večletnih negativnih rezultatov sistema se je v letih 2002 in 2003, merjeno z odnosom dobička na kapital in na aktivo, le-ta povzpел v območje, ki je primerljivo z dobički bank v ostalem svetu. Tako je donos na povprečno aktivo (neto dobiček banke/ povprečna bančna aktiva) v letu 2003 dosegel 1,09%, kar je na nivoju svetovnega standarda, ki znaša 1%. Donos na kapital (neto dobiček banke/povprečni kapital banke) je v letu 2003 znašal 10,08%, kar je zelo blizu svetovnemu standardu, ki je postavljen na 12% - 18% (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2004, str. 29). Tuji investitorji so očitno pravočasno in pravilno ocenili potencial bančnega sektorja Federacije BiH, se na njega pozicionirali in v letu 2003 nadzirali že 68,3% kapitala sektorja. Samo štiri največje banke v tujem lastništvu so ustvarile 67% celotnega bruto dobička v sistemu, ki je konec leta znašal 68 milijonov BAM (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2004, str. 4).

Tabela 11: Izkaz poslovnega izida bank v Federaciji BiH (2002 - 2003)

V 000 BAM	2002	Delež-%	2003	Delež-%	Rast v %
Prihodki					
Prihodi od obresti in podobni prihodki	267.925	53,20	336.697	59,40	25,67
Operativni prihodki	235.371	46,80	230.289	40,60	-2,16
Prihodki skupno	503.296	100	566.986	100	12,65
Odhodki					
Odhodki iz obresti in podobni odhodi	77.902	16,04	97.241	19,14	24,82
Poslovni in ostalo direktni odhodki	340.043	69,97	350.603	69,01	3,11
Operativni odhodki	68.005	13,99	60.173	11,85	-11,52
Odhodki skupaj	485.950	100	508.017	100	4,54
Dobiček/Izguba pred davki	17.346	-	58.969	-	239,96
Davki	2.619	-	2.119	-	-
Neto dobiček/Izguba	14.736	-	56.850	-	285,79

Vir: Informacija o bankarskom sektoru Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 26-28.

Neto dobiček bančnega sektorja Federacije BiH je v letu 2003 znašal 56,8 milijonov BAM, kar je povečanje za 285,8% v primerjavi z letom 2002. V letu 2003 se je nadaljeval trend rasti prihodkov iz obrestnih aktivnosti, ki so se v primerjavi s preteklim letom povečali za 25,7%. Operativni prihodki pa so se v opazovanem obdobju zmanjšali za 2,2%. Glavna razloga za zmanjšanje gre iskati v spremenjeni metodologiji obračuna prihodkov in stroškov ter v revalorizaciji zaradi padca tečaja dolarja v primerjavi s tečajem BAM (tečaj dolarja je v omenjenem obdobju v primerjavi z BAM padel za 16,6%). Med odhodki so se najbolj povečali odhodki za obresti in podobni odhodki, za kar sta glavna razloga povečanje depozitov in pa obrestnih mer na depozite (Informacija o bankarskom sistavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2004, str. 27).

Pozitiven finančni rezultat, v velikosti 68,4 milijona BAM, je ustvarilo 22 bank, kar je za 83% višji dobiček, kot v letu 2002. V letu 2003 so z izgubo poslovale 4 banke in ustvarile skupno izgubo v višini 11,4 milijona BAM, kar je za 49% manjša izguba, kot je bila ustvarjena v letu 2002. Tako kot v ostalih segmentih poslovanja, so tudi pri izkazu poslovnega dobička prisotne koncentracije. Tako pri celotnem ustvarjenem dobičku (68,4 milijona BAM), 54,4% vrednosti odpade na dve največji banki. Pri izgubi (11,4 milijona BAM) pa 88,8% vrednosti odpade na dve privatni banki (obe v večinski tuji lasti) (Informacija o bankarskom sistavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2004, str. 26-27).

Bančni sektor Republike Srbske, za razliko od bančnega sektorja Federacije BiH, še vedno ustvarja izgubo. V letu 2003 sta z izgubo sicer poslovali le dve banki, vendar je bila ta izguba veliko večja od dobičkov, ki so jih ustvarile ostale banke. Posledično je poslovanje sektorja kot celote v letu 2003 še vedno negativno.

Tabela 12: Izkaz poslovnega izida bančnega sektorja Republike Srbske (2002 - 2003)

V 000 BAM	2002	Delež-%	2003	Delež-%	Rast v %
Prihodki					
Prihodi od obresti in podobni prihodki	51.382	29,81	62.136	34,15	20,39
Operativni prihodki	120.977	70,19	119.814	65,85	-0,96
Prihodki skupno	172.359	100,00	181.950	100,00	5,56
Odhodki					
Odhodki iz obresti in podobni odhodi	11.104	5,53	18.807	9,40	69,37
Poslovni in ostalo direktni odhodki	114.090	56,83	80.203	40,10	-29,70
Operativni odhodki	75.563	37,64	101.021	50,50	33,69
Odhodki skupaj	200.757	100,00	200.031	100,00	-0,36
Dobiček/Izguba pred davki	-28.389	-	-18.081	-	-
Davki ¹	141	-	233	-	-
Neto dobiček/Izguba	-28.530	-	-18.314	-	-

Opombe: 1 Davki so bili obračunani tistim bankam, ki so v opazovanem obdobju dosegle dobiček.

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2003, 2004, str. 17-19.

Skupni prihodki bank so v letu 2003 dosegli 181,9 milijonov BAM, kar je za 5,6% več kot v predhodnem letu. Prihodke tvorijo prihodki iz obresti in podobni prihodki, ki zasedajo 34,2% v strukturi prihodkov in so v letu 2003 zrasli za 20,4%. Drugi prihodki pa so operativni prihodki, ki v strukturi prihodkov zasedajo 65,8% in so se v letu 2003 zmanjšali za 1,0% v primerjavi z letom 2002. Kljub temu, da so prihodki od obresti zabeležili rast, operativni prihodki pa so upadli, je delež operativnih prihodkov v celotnih še vedno 65,8%. To kaže, da je poslovanje bank usmerjeno v posle, ki dajejo provizije in ne obrestnih prihodkov (Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2003, 2004, str. 20).

Skupni stroški znašajo dobrih 200 milijonov BAM in se ne razlikujejo bistveno od stroškov v letu 2002. Struktura odhodkov je v tem času doživela dokaj velike spremembe, stroški iz naslova obresti so v letu 2003 dosegli 9,4% v strukturi odhodkov, kar je pomenilo 69,4% povečanje v primerjavi z letom 2002. Ta sprememba je rezultat povečanja depozitov in povečanja obrestnih mer na depozite, še posebej na vezane vloge. Poslovni in ostali direktni stroški so manjši za 29,7% v primerjavi z letom 2002, medtem ko so se operativni stroški povečali za 33,7%, čeprav je prišlo do zmanjšanja števila bank.

V letu 2003 sta dve banki poslovali z izgubo v višini 28,1 milijona BAM. V eno banko je Agencija že imenovala začasno upravo, ki bo določala o nadaljni usodi banke. Druga banka pa je izkazovala izgubo zaradi velikega povečanja rezervacij (po nalogu zunanje revizije) za morebitne izgube, ker je bila njena struktura kreditov zelo rizična. Ostalih osem bank je poslovalo pozitivno in ustvarilo neto dobiček v višini 9,7 milijona BAM, kar

je 47% višji neto dobiček kot v predhodnem letu (Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbije za period 01.01.-31.12.2003, 2004, str. 18-19).

3.1.7 Prihodnost in izzivi

Bančni sektor BiH je bil po vojni praktično na novo vzpostavljen. Tako lahko rečemo, da kot takšen obstaja šele slabih deset let. V tem času je bilo napravljeno že mnogo dela - od vzpostavitve celotne zakonodaje do skoraj popolne privatizacije sektorja.

Bančni sektor v BiH je zelo specifičen, saj je razdeljen na dva, praktično ločena dela. Glavni izziv bo vsekakor združitev dveh delov v enovito celoto. Proces združevanja se je že začel v letu 2002 z začetkom usklajevanja bančnih zakonodaj obeh entitet. Vendar pri združevanju bančnih sektorjev oziroma entitet na splošno ne bo glavni problem usklajevanje pravnih in finančnih standardov, ampak usklajevanje kulturnih, nacionalnih in zgodovinskih nasprotij, ki državo delijo že deset let. Druga značilnost bančnega sektorja pa je, da je velika večina sektorja v lasti tujih lastnikov. Zaradi tega dejstva imajo centralna banka in obe agenciji za bančništvo zelo pomembno vlogo, saj morajo zelo natančno skrbeti za nadzor poslovanja teh bank, hkrati pa morajo to opravljati na način, da ne odženejo tujega kapitala. Glavna smer razvoja bančnega sektorja bi morala iti predvsem v smeri razvijanja in uvajanja novih storitev, ki so že prisotne na razvitih trgih (e-bančništvo, kartično poslovanje, e-pay, ...). Banke bodo morale poleg tradicionalnih bančnih storitev dopolniti svojo ponudbo z zavarovalniškimi storitvami, finančnim posredovanjem, novimi oblikami varčevanja, kreditiranja, ...

3.2 SRBIJA

3.2.1 Značilnosti bančnega prostora

Od leta 1947 do nastanka Zvezne republike Jugoslavije leta 1993 je bil bančni sistem Srbije sestavni del bančnega sistema zvezne ljudske in pozneje socialistične zvezne države, v kateri je imel od 36 do 39% delež v kapitalu, bilančni vsoti in številu zaposlenih. Od 31.12.2000 bančni sistem Srbije, brez Črne gore in Kosova, doživlja reforme, ki imajo za cilj prenovno materialno-organizacijske strukture skupaj z reorganizacijo tehnološko-kadrovskih virov in potekajo na podlagi sprejetih zakonov. Pred začetkom reform oziroma v obdobju 1993 - 2000 so bile za srbski bančni sistem značilne (Ristić et al., 2002, str. 77):

- Narodna banka Jugoslavije (NBj) s podružnicami v Beogradu in Novem Sadu ter Zavod za poravnave in plačilni promet (ZOP) s 17 glavnimi podružnicami v Srbiji brez Kosova,
- 91 poslovnih bank, od katerih jih je 8 v postopku likvidacije, s 724 poslovnimi enotami (122 podružnic in 602 manjši enoti, agencije in izpostave),
- PTT hranilnica s 560 PTT poštnih okenc,
- 11 hranilno-kreditnih služb.

V začetku leta 2001 je srbski bančni sistem vseboval 86 bank (67 bank na ozemlju ožje Srbije, 17 bank na območju Vojvodine in 2 banki na območju severnega Kosova in Metohije). Rezultati analize bančnega sektorja, opravljene s strani Narodne Banke Jugoslavije (NBJ) v začetku 2001, so pokazali, da je za srbski bančni sektor in njegove banke značilno (Sektor za poslove kontrole, 2002, str. 1):

- Visoka stopnja slabih posojil,
- nizka realna stopnja rezerv za pokrivanje potencialnih izgub,
- podkapitaliziranost,
- nesolventnost največjih bank,
- nelikvidnost,
- pomanjkljiva ali celo neobstoječa notranja revizija,
- nizka stopnja profesionalnosti zunanjih revizij,
- slabi sistemi obvladovanja tveganja.

Zaradi zaskrbljujočega stanja bančnega sistema je Narodna Banka Jugoslavije začela izvajati program sanacije in prestrukturiranja bank. Rezultati sanacijskega programa so bili vidni že konec leta 2001 in so se odrazili v naslednjih dejanjih (Sektor za poslove kontrole, 2002, str. 1):

- 23 bank je izgubilo dovoljenje za poslovanje,
- 4 banke so dobile rok za dokapitalizacijo,
- 5 bank je odšlo v sanacijski postopek,
- 1 banka je dobila prisilno upravo,
- 5 bankam so dodelili status problematičnih bank,
- 17 bank je moralo uskladiti svoje poslovne rezultate,
- 18 bank pa so pripojili k drugim bankam.

V začetku 2002 je bilo v srbskem bančnem sektorju zaradi zgoraj omenjenih ukrepov le še 46 bank v primerjavi s 86 bankami v začetku 2001 (Sektor za poslove kontrole, 2002, str. 1-2).

Velik problem srbskih bank je tudi njihova zadolženost predvsem do držav Pariškega in Londonskega kluba ter ostalih mednarodnih organizacij. Srbska vlada se je zaradi teh dolgov večkrat sestala s predstavniki teh upnikov in dosegla odpis dela dolga. Pariški klub je tako po posredovanju International Finance Corporation (IFC) skupno odpisal 66% celotnega dolga (51% v 2002 in 15% v 2003). Londonski klub pa je odpisal 61,9% celotnega dolga (Preostanek dolga se bo odplačal v 20 letih, dolg pa se bo začel odplačevati po petih letih, v katerih bo obrestna mera 3,75%, po petem letu pa bo obrestna mera 6,75%).

Na podlagi pogodbe o odpisu dolgov Londonskega in Pariškega kluba so morale banke izdati delnice in jih prenesti na državo. Država je tako s prevzetjem dolgov dobila lastniške

delež v bankah in postala začasna lastnica večjih delujočih bank, ki so bile dolžnice Pariškega in Londonskega kluba. Delež države v bankah, kjer je država večinska lastnica, naj bi v povprečju znašal 66,4%. Teh bank je bilo 11, država pa je imela največji delež (84%) v Novosadski banki. Na koncu leta 2003 je v Srbiji delovalo 47 bank (Proces privatizacije domačih banaka, 2002).

3.2.2 Bančna zakonodaja

Zakon o bankah in drugih finančnih organizacijah, ki je bil sprejet leta 1993, do leta 2002 pa je doživljal korenite spremembe in številne amandmaje, je temeljni zakon za ustanovitev in delovanje banke.

Po zakonu o bankah in drugih finančnih organizacijah se banka ali druga finančna organizacija ustanovi kot delniško društvo s pogodbo o ustanovitvi in zagotovitvijo osnovnega kapitala banke oziroma druge finančne organizacije.

Po 21. členu zakona o bankah se banka lahko ukvarja z depozitnimi, kreditnimi in ostalimi bančnimi posli v državi, ki so definirani kot (Zakon o bankama i drugim finančnim organizacijama, 1993):

- Prejemanje vseh vrst denarnih depozitov (depozitni posli),
- dajanje in sprejemanje kreditov (kreditni posli),
- devizni, devizno-valutni in menjalni posli,
- izdajanje delnic in plačilnih kartic (emisijski posli),
- hranjenjem sredstev in delnic, ter upravljanje z njimi (depo-posli),
- kupovanje in prodajanje delnic (posli z instrumenti),
- izdajanje jamstev, garancij, avalov in drugih oblik jamstev (garancijski posli),
- posli plačilnega prometa v skladu z zakoni.

Poleg poslov iz 21. člena zakona o bankah in drugih finančnih organizacijah, lahko banka po 22. členu istega zakona opravlja še (Zakon o bankama i drugim finančnim organizacijama, 1993):

- Posredovanje v trgovini z vrednostnimi papirji,
- kupovanje in izterjava terjatev,
- opravljanje drugih finančnih poslov.

Z najnovejšimi spremembami v zakonu o bankah in drugih finančnih organizacijah, zakonu o sanaciji, likvidaciji in stečaju bank ter zakonu o Agenciji za sanacijo bank je bančna zakonodaja že v veliki meri prevzela glavna določila zakonodaje EU na tem področju. Vendar pa bo treba še veliko postoriti predvsem na področju notranje in zunanje kontrole delovanja bank.

3.2.3 Lastniška struktura bank

V zakonu o bankah in drugih finančnih organizacijah, ki je bil sprejet leta 1993, do leta 2002 pa je doživljal korenite spremembe in številne amandmaje, je glede lastništva bank določeno, da so lahko delničarji domače ali tuje pravne ali fizične osebe. Glede velikosti deleža lastniškega kapitala tujca ni postavljenih nikakršnih omejitev. Pri prodaji delnic banke, pri kateri posamezna pravna ali fizična oseba pridobi več kot 10% delež lastništva, mora banka o tem obvestiti NBJ, za pridobitev več kot 15% lastniškega kapitala, pa mora pridobiti dovoljenje NBJ. Posamezna banka je lahko lastnik druge banke ali finančne organizacije, vendar ne sme razpolagati z več kot 51% lastniškim deležem v tej finančni organizaciji (Sektor za poslove kontrole, 2002, str. 6-7).

Ob koncu leta 2003 je imel srbski bančni sektor 47 bank. Od tega jih je:

- 16 bilo v večinskem lastništvu tujih delničarjev,⁴
- 16 bank je bilo v večinski lasti domačega privatnega kapitala,
- 15 bank je imela v večinskem lastništvu Republika Srbija.

Poleg teh bank so bile v bančnem sektorju prisotne še naslednje finančne institucije:

- 1 hranilnica,
- 8 hranilno - kreditnih družb,
- 5 hranilno - kreditnih zadrug.

Tabela 13: Lastniška sestava bančnega sektorja v Srbiji (2001 - 2003)

(% v lastniškem kapitalu)	31.12.01	31.12.02	31.12.03
Tuje osebe	15,7	19,4	26,3
Država v ožjem smislu	31,9	40,9	37,5
Ostale domače osebe	52,4	39,7	36,2

Vir: Letna poročila Narodne banke Srbije 2001 - 2004

Delež tujih oseb v lastniškem kapitalu bank na srbskem bančnem trgu se je v opazovanem obdobju nenehno povečeval. Glavna razloga gre iskati predvsem v ukinitvi mednarodnih sankcij leta 2000 in v vse večji odprtosti srbskega gospodarstva do tujih investicij. Tudi v prihodnje je pričakovati, da se bo delež tujih oseb v lastniškem kapitalu bank povečeval, predvsem na račun privatizacije. Delež domačega privatnega kapitala v bankah je edina kategorija v tabeli, ki v opazovanem obdobju konstantno pada. Glavni vzrok gre iskati v

⁴ Banke v večinskem lastništvu tujih delničarjev so bile naslednje: 1) Alpha bank A.E., 2) Atlas banka a.d., 3) Delta banka a.d., 4) EFG Eurobank a.d., 5) Eskimbanka a.d., 6) HVB banka Jugoslavija a.d., 7) Hypo Alpe-Adria-Bank a.d., 8) LHB banka a.d., 9) Meridian banka a.d., 10) National Bank of Greece S.A., 11) ProCredit banka a.d., 12) Raiffeisenbank Jugoslavija a.d., 13) Raj banka a.d., 14) Societe Generale Yugoslav Bank a.d., 15) Volksbank a.d., 16) Zepter banka a.d..

tem, da se pri večini privatnih domačih oseb lastniški delež v posameznih bankah obravnava kot portfeljsko naložbo.

3.2.4 Velikost in koncentracija bančnega sektorja

Velikost srbskega bančnega sektorja, merjena z velikostjo aktive bančnega sektorja glede na velikost BDP-ja, se je z bančno aktivo v vrednosti 36,4% srbskega BDP-ja v letu 2001, zmanjšal na bančno aktivo v višini 31,5% celotnega BDP-ja v letu 2003. Glavni razlog za padanje deleža aktive v vrednosti BDP-ja se skriva v procesih restrukturiranja (predvsem zapiranje nesolventnih bank) v letih 2001 in 2002 (Banking in Serbia and Montenegro, 2005, str. 7). Obseg jamstvenega kapitala v Srbiji znaša 10 milijonov EUR.

Tabela 14: Bilančne vsote in tržni deleži največjih bank v Srbiji (2002 – 2003)

Banka	Bilančna vsota v 000 CSD		Nominalna rast v %	Tržni delež v %	
	31.12.02	31.12.03		31.12.02	31.12.03
Komercijalna banka a.d.	35.404.367	44.166.427	24,75	9,76	12,32
Delta banka a.d.	28.911.878	43.937.822	51,97	7,97	12,26
Vojvođanska banka a.d.	62.932.339	39.831.319	-36,71	17,35	11,11
Raiffeisen bank Jugoslavija	17.367.098	31.738.761	82,75	4,79	8,86
Jubanka a.d.	22.344.981	15.392.122	-31,12	6,16	4,29
Poštanska štedionica a.d.	8.926.761	12.726.501	42,57	2,46	3,55
AIK banka a.d.	11.869.626	12.364.332	4,17	3,27	3,45
Skupaj največjih 7 bank	187.757.050	200.157.284	6,60	51,76	54,48
Vse banke skupaj	316.578.000	367.485.700	1,27	100,0	100,0

Vir: Banke i osiguravajuća društva 2003, 2004, str. 60-66

Skupna bilančna vsota bančnega sektorja je bila 31.12.2003 367,5 milijard CSD in je bila v primerjavi z letom 2002 večja za 50,9 milijarde CSD oziroma za 16,1%. V letu 2003 sta nehali poslovati dve banki s skupno vrednostjo aktive 6,4 milijarde CSD.

Izmed 47 delujočih bank v letu 2003, je imelo pet največjih bank skupaj 49% vseh sredstev. Največja banka (Komercijalna banka a.d.) je obvladovala 12% vseh sredstev, kar pomeni, da v primerjavi z regijo srbski bančni sistem ni visoko koncentriran (Marinković, 2004, str. 145).

3.2.5 Struktura naložb in obveznosti bančnega sektorja

Po novi metodologiji izkazovanja bilanc stanja neto knjigovodska vrednost vključuje, poleg posameznih popravkov vrednosti (to je bila praksa že v 2002), tudi splošen popravek

vrednosti (na osnovi rezervacij za identificirane izgube v skladu s klasifikacijo bilančne aktive po stopnji tveganosti). Celotna vrednost popravka vrednosti v letu 2003 je znašala 34,3 milijarde CSD in za toliko je bila zmanjšana bilančna vsota (Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu Zemlje 2003, 2004, str. 24).

S čiščenjem bilanc rizičnih kreditov iz preteklih let so bili ustvarjeni pogoji, da bančni sektor Srbije v letu 2003 posluje z bolj zdravo bilančno strukturo. Zdrava bilančna struktura je omogočila likvidnejše poslovanje in nadaljevanje trenda intenzivne kreditne aktivnosti iz zadnjega četrtletja 2002 (Banke i osiguravajuća društva, 2003, str. 22).

Tabela 15: Glavne postavke bilance stanja bank v Republiki Srbiji (2002 – 2003)

	Znesek v milijonih CSD		Delež		Nom. rast v %	Real. rast v % ²
	31.12.02	31.12.03	31.12.02	31.12.03	2003/2002	2003/2002
Denarna sredstva	83.563	71.689	26,40%	19,51%	-14,21	-21,94
Kreditni bankam	N/p ¹	48.191	-	13,11%	-	-
Kreditni strankam, ki niso banke	182.757	194.295	57,73%	52,87%	6,31	-3,26
-kreditni gospodarstvu	N/p ¹	139.786	-	38,04%	-	-
-kreditni prebivalstvu	N/p ¹	28.439	-	7,74%	-	-
-kreditni državi	N/p ¹	20.852	-	5,67%	-	-
-kreditni ostalim	N/p ¹	5.218	-	1,42%	-	-
Vrednostni papirji	13.243	8.939	4,18%	2,43%	-32,50	-38,58
Druge aktive	37.015	44.372	11,69%	12,07%	19,88	9,08
Skupaj aktive	316.578	367.486	100,00%	100,00%	16,08	5,62
Dolgovi do bank	12.708	39.556	4,01%	10,76%	211,27	183,23
Dolgovi do strank, ki niso banke (Depoziti)	173.495	223.299	54,80%	60,76%	28,71	17,11
-dolgovi do gospodarstva	76.380	100.740	24,13%	27,41%	31,89	20,01
-dolgovi do prebivalstva	57.377	84.086	18,12%	22,88%	46,55	33,35
-dolgovi do države	5.540	6.620	1,75%	1,80%	19,49	8,73
-dolgovi do ostalih	34.198	31.853	10,80%	8,67%	-6,86	-15,25
Druge obveznosti	66.788	12.119	21,10%	3,30%	-81,85	-83,49
Rezervacije	32.217	6.209	10,18%	1,69%	-80,73	-82,46
Kapital	63.587	86.302	20,09%	23,48%	35,72	23,50
Skupaj pasiva	316.578	367.486	100,00%	100,00%	16,08	5,62

Opombe: 1 Za referenčno leto ni bilo podatkov.

2 Inflacija je v letu 2003 znašala 9,9% na letni ravni.

Vir: Banke i osiguravajuća društva, 2004, str. 19; Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 30, 38; CEE Report – Serbia and Montenegro, 2-2005, Bank Austria – Creditanstalt, str.1.

Največji del aktive zajemajo krediti strankam, ki niso banke (52,9% vrednosti aktive), sledijo denarna sredstva (19,5% aktive), krediti bankam (13,1% aktive) in pa ostala aktiva (12,1% aktive). Največjo rast v letu 2003 je dosegla postavka ostala aktiva (19,9% rast), sledili pa so krediti strankam, ki niso banke (6,31% rast). V istem obdobju je najbolj upadel delež vrednostnih papirjev (32,5% padec) in pa delež denarnih sredstev (14,2% padec).

V strukturi pasive v letu 2003 imajo največji delež obveznosti do komitentov, ki niso banke (60,8% vrednosti pasive), sledi kapital (23,5% vrednosti aktive) in pa obveznosti do bank (10,8% pasive). To so tri največje postavke, ki obsegajo 95,1% vrednosti pasive. Najvišjo rast na pasivi je v letu 2003 dosegla postavka obveznosti do bank (211,3% rast), sledila je rast depozitov prebivalstva (46,5% rast) in pa rast kapitala (35,7% rast). V letu 2003 so se najbolj zmanjšale obveznosti do drugih (81,8% padec) in rezervacije (80,7% padec).

3.2.6 Uspešnost poslovanja

Bančni sektor Republike Srbije je v zadnjih nekaj letih posloval negativno. V letu 2003 je 13 bank sektorja poslovalo z izgubo. Velikost skupno izkazane izgube je znašala 7,1 milijarde CSD. Pozitiven izkaz poslovanja v skupni višini 6,0 milijarde CSD pa je prikazalo 34 bank. Dve banki sta izkazali dobiček v vrednosti 48% celotnega izkazanega dobička (Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu Zemlje 2003, 2004, str. 42).

Tabela 16: Izkaz poslovnega izida bančnega sektorja Republike Srbije (2002 – 2003)

V milijonih CSD	2002	Delež-%	2003	Delež-%	Rast v %
Prihodki					
Prihodki od obresti in podobni prihodi	19.232	33,06	23.261	21,25	20,95
Operativni prihodki	38.949	66,94	86.186	78,75	121,28
Prihodki skupno	58.181	100	109.447	100	88,11
Odhodki					
Odhodki iz obresti in podobni odhodi	5.157	6,04	4.657	4,21	-9,70
Poslovni in ostalo direktni odhodki	25.713	30,10	62.531	56,59	143,19
Operativni odhodki	54.542	63,86	43.314	39,20	-20,59
Odhodki skupaj	85.412	100	110.502	100	29,38
Dobiček/Izguba pred davki	-27.231	-	-1.055	-	-
Davki	177	-	35	-	-
Neto dobiček/Izguba	-27.408	-	-1.090	-	-

Vir: Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 44

Bančni sektor Republike Srbije je v letu 2003 ustvaril izgubo v višini 1,1 milijarde CSD. Skupni prihodki bančnega sektorja so se v letu 2003 povečali za 88,1%, skupni odhodki pa za 29,4%. Največjo rast med prihodki so dosegli operativni prihodki, ki so se povečali za 121,3%, med odhodki pa so najbolj narasli poslovni in ostali indirektni odhodki in sicer za 143,2%. Kljub rasti prihodkov od obresti in podobnih prihodkov se njihov delež v celotnih prihodkih zmanjšuje. Glavna razloga sta v zmanjšanju aktivnih obrestnih mer poslovnih bank in velikih pozitivnih tečajnih razlikah.

Na podlagi zbranih in sumiranih podatkov za poslovanje bank v letu 2003 je bilo ugotovljeno, da so največji delež prihodkov predstavljale pozitivne tečajne razlike (47,7% celotnih prihodkov). Na strani odhodkov pa so bili največji strošek negativne tečajne razlike (44,2% vseh odhodkov) (Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu Zemlje 2003, 2004, str. 42). Pri prihodkih od obresti so največji delež tvorile obresti od podjetij (62,3% prihodkov od obresti) in od prebivalstva (17,4% prihodkov od obresti). Na strani odhodkov iz naslova plačanih obresti, pa so največji delež imele plačane obresti prebivalstvu (34,6% odhodkov iz obresti) in gospodarstvu (25,0% odhodkov iz obresti).

3.2.7 Prihodnost in izzivi

Srbski bančni sektor je do konca leta 2000 deloval v zelo težavnih razmerah, od negativnih posledic mednarodnih sankcij, propadajočega gospodarstva, slabe kupne moči prebivalstva, pa do slabe pravne regulative in nadzora poslovanja bank. Tudi v letu 2003, so se v poslovanju srbskega bančnega sektorja še vedno čutile posledice omenjenih negativnih dejavnikov iz preteklega desetletja.

Ob koncu leta 2003 je imela država še vedno zelo velik delež v lastniški strukturi kapitala bank (37,5%), ki ga je pridobila s prevzemom dolgov bank do Londonskega in Pariškega kluba. Strategija države je postopna odprodaja lastniških deležev teh bank, predvsem tujim uveljavljenim finančnim institucijam. Cilj te strategije je popolna privatizacija bančnega sektorja, ki bo sposoben kreditirati in dodatno pospeševati rast ostalega gospodarstva. S prihodom dodatnega tujega kapitala pa se bo tudi povečala učinkovitost in ponudba bančnega poslovanja. V prihodnjih letih lahko pričakujemo spremembe v strukturi lastniškega kapitala (zelo verjetno bo povečan delež tujih lastnikov), nadaljno konsolidacijo in koncentracijo bančnega sektorja.

V letu 2003, so srbske banke prvič v svoji zgodovini poslovanje in premoženje vodile po mednarodnih računovodskih standardih. To se je odrazilo tudi na posameznih postavkah računovodskih kategorij in na načinu prikazovanja računovodskih poročil. Vpliv sprejetja mednarodnih računovodskih standardov bo imel vpliv še v prihodnjih letih poslovanja in naloga uprav bank in države je, da bodo v prihodnosti čimprej v celoti osvojili te standarde in vodili poslovanje bank čimbolj transparentno in v skladu z njimi.

Kljub mnogim pozitivnim dosežkom v preteklosti je potrebno še veliko dela pri uresničevanju bančne reforme in izboljšanju učinkovitosti. Srbski bančni sektor ima preveliko število bank, vendar še vedno premajhno pokritost in kakovost storitev. Prva faza konsolidacije se je začela v letu 2001 in najbrž ji bosta v prihodnosti sledili še dve fazi; privatizacijska faza in faza združevanja in prevzemov. Drugi izredno pereč problem pa je nezaupanje državljanov v bančni sistem in nacionalno valuto. Dodatni ukrepi, ki bi povečali zaupanje državljanov, bi lahko pomagali preusmeriti izplačila delavcev neposredno v monetarni sistem, kar bi imelo pozitivne posledice za celotno gospodarstvo. (Banking in Serbia and Montenegro, 2005, str. 10-11). Skozi proces konsolidacije je pomembno povečati ne samo število storitev, ampak tudi njihovo kakovost.

3.3 SLOVENIJA

3.3.1 Značilnosti bančnega prostora

Podobno kot v bančnih sistemih drugih držav na prehodu so tudi v slovenskem bančnem sektorju v zadnjem desetletju nastale precejšnje spremembe. Slovenski bančni sistem je od vsega začetka deloval kot dvostopenjski bančni sistem, vendar pa na večini področij delovanja ni bil tržno organiziran. Kljub temu, da so nekatere spremembe v slovenskem bančništvu začeli uvajati že konec osemdesetih let, so se najbolj korenite spremembe zgodile šele v letu 1991, ko je bila razglašena samostojnost slovenske države in oblikovan lasten bančni sistem z neodvisno centralno banko (Košak et al., 2002, str. 51).

Kmalu po razglasitvi neodvisnosti, v letu 1991 je Slovenija z ustanovitvijo Banke Slovenije vzpostavila dvostopenjski bančni sistem. S tem je ločila funkcijo poslovnih in centralne banke pri nadaljnjem razvoju bančnega sistema. Sredstva bančnega sistema so bila oslajljena zaradi zasege depozitov denominiranih v tuji valuti s strani Narodne banke Jugoslavije in zaradi hiperinflacije, ki se je pojavila ob začetkih tranzicijskega procesa. Kakovost sredstev pa se je še dodatno poslabšala zaradi gospodarske recesije, kar je prisililo državo, da je začela izvajati program sanacije bank (Banking in CEE, 2004, str. 55).

Podlaga sanacije je bil zakon o presanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic, sprejet junija 1991 (Ribnikar, 1999, str. 303). Odločba o uvedbi sanacijskega postopka v posamezni banki je slonela na oceni finančnega stanja v tej banki. V primeru uvedbe sanacijskega postopka so se uporabili naslednji koraki (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003, 2004, str. 28):

- Odpis tekoče izgube v breme kapitala,
- nadomestitev slabe aktive bank z obveznicami Agencije za sanacijo bank in hranilnic na podlagi jamstev Republike Slovenije,

- prenos dela slabih bančnih posojil na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic, skupaj z obveznostmi do bančnih komitentov, s čimer so nastale podrejene terjatve nekdanjih lastnikov bank,
- dokapitalizacija bank in prenos lastništva na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic, to pa hkrati pomeni, da je lastništvo bank prešlo v roke države.

To je pomenilo zaključek prvega dejanja sanacije bank v Sloveniji. Drugo dejanje je pomenilo privatizacijo bank, katerega smisel je, da banke ohranjajo svojo likvidnost in solventnost ter hkrati prinašajo svojim lastnikom donos na premoženje, ki so ga vložili v banko.

Delež slabih posojil, v bilančni vsoti posamezne banke je konec leta 1991 znašal več kot 40%, kar je resno ogrožalo bančni sistem kot celoto. Ljubljanska banka in Kreditna banka Maribor sta imeli namreč s svojo bilančno vsoto več kot 55% delež v celotnem slovenskem bančnem sektorju. Sanacijski program je bil postavljen kot kombinacija centraliziranega in decentraliziranega načina sanacije, kar pomeni, da slabe bančne naložbe niso bile v celoti zamenjane za sanacijske obveznice.

Glavni cilj sanacije bank je bila sanacija večjih bank in se je začela z odločbo Banke Slovenije o sanaciji Ljubljanske banke januarja 1993. Temu je sledila odločba o sanaciji Kreditne banke Maribor, v aprilu 1993, ter nazadnje še odločba o sanaciji Komerzialne banke Nova Gorica, ki je bila izdana januarja 1994. Izdaja odločb je tudi pomenila prenehanje pristojnosti delovanja vodstva, organov upravljanja in nadzora ter pooblastil, kakor tudi pravic dotedanjih delničarjev.

Izgube bank so bile delno pokrite s kapitalskimi vlogami ustanoviteljev, delno pa so se prenesle na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic kot podrejena terjatev delničarjev bank do Agencije za sanacijo bank in hranilnic. Pobudniki in izvajalci sanacijskega procesa so upoštevali, da se uspešna sanacija opravi in konča le s privatizacijo bank.

V začetku leta 1993 je v bilancah ostalo 15% slabih posojil, preostanek le-teh je bil prenesen na Agencijo za sanacijo bank in hranilnic. Leta 1994 sta bili kot sestavni del postopka sanacije ustanovljeni Nova Ljubljanska Banka (NLB) in Nova Kreditna Banka Maribor (NKBM). Ljubljanska banka in Kreditna Banka Maribor sta obdržali terjatve in obveznosti v zvezi z naslednicami bivše Jugoslavije ter klavzulo solidarnostne odgovornosti. Vse druge naložbe in obveznosti so bile prenesene na novo ustanovljeni banki - NLB in NKBM. Novima bankama je to omogočilo poslovanje brez potencialnega bremena obveznosti, ki so bile rezultat razmer v starem bančnem režimu. Novembra 1995 so bile zamenjane začetne obveznice, ki so bile denominirane v nemških markah, z novimi obveznicami, denominiranimi v slovenskih tolarjih, ki jih je izdala Republika Slovenija. Nove obveznice so imele krajše ročnosti, nižje kuponske obrestne mere in so bile likvidne kot obveznice Agencije (Košak et al., 2002, str. 53).

Sanacija bank v Sloveniji je bila uradno zaključena junija 1997. Njeni stroški, merjeni z nominalno vrednostjo v ta namen izdanih obveznic, so do konca leta 1997 znašali približno 10% bruto domačega proizvoda (BDP). V obeh novo nastalih bankah je bila dosežena solventnost in sposobnost bank izpolnjevati zahteve in predpise regulatorjev.

Privatizacija bank se je kot naslednja stopnja sanacije začela spomladi 2001, ko je vlada Republike Slovenije pripravila program privatizacije obeh bank. Cilja privatizacije sta bila predvsem dva (Košak et al., 2002, str. 59):

- Privatizacija naj bi povečala učinkovitost in konkurenčnost privatiziranih bank in bančnega sektorja kot celote,
- kupnina od prodaje deležev v obeh bankah naj bi v kar največjem možnem obsegu zagotovila zmanjšanje javnega dolga, nastalega v procesu sanacije.

Vlada se je odločila, da bo poskušala preko mednarodne ponudbe pridobiti zainteresirane ključne investitorje za nakup 34% lastniškega deleža in v kasnejši fazi še 14% deleža v NLB ter 65% lastniškega deleža v NKBM, pri čemer naj bi potencialni novi lastniki prišli iz vrst mednarodno uveljavljenih finančnih institucij. Novi lastniki naj bi bili sposobni zagotoviti nadaljni razvoj obeh bank, in sicer tako s prenosom novih znanj in bančnih produktov, kot z zagotovitvijo potrebnega dodatnega kapitala za nadaljno rast na domačem trgu in v tujini.

Za kupca NLB je bila izbrana belgijska bančna skupina KBC, ki se je edina potegovala za nakup lastniškega deleža v NLB. Kupnina v višini skoraj 98 milijard SIT naj bi zmanjšala javni dolg, kako pa bo novi lastnik vplival na učinkovitost in konkurenčnost NLB ter slovenskega bančnega sistema, bomo videli v prihodnosti. Do leta 2006 bančna skupina KBC ne sme kupovati dodatnih delnic NLB, kot je zapisano v programu o preoblikovanju slovenskega bančnega sektorja. Tako je predhodno izpolnjen eden od elementov razvojne strategije NLB, ki je od vsega začetka želela postati mednarodno mešana banka v večinski domači lasti, ki bo zagotavljala obstoj slovenskega bančnega sektorja in gospodarstva (Štiblar, 2001, str. 51).

Kljub velikemu zanimanju za nakup NKBM, prodaja 65 % lastniškega deleža NKBM ni uspela. Program privatizacije je predvideval sočasni vstop tujcev v obe največji slovenski banki. Povedati pa je treba, da je bila tretja največja banka SKB že prevzeta s strani francoske Societe Generale. Poleg vsega naštetega so potekala tudi pogajanja z italijansko banko San Paolo IMI o prodaji večinskega deleža v Banki Koper in napovedan je bil tudi prevzem Krekove banke s strani avstrijske Raiffeisen banke. Takratna vlada se je zato odločila spremeniti program privatizacije in je NKBM raje dokapitalizirala. S tem je preprečila preveliko koncentracijo tujega kapitala na slovenskem bančnem trgu.

3.3.2 Bančna zakonodaja

Novi Zakon o bančništvu je bil sprejet januarja 1999 (predlog zakona je bil poslan v parlament že junija 1996). Pripravljen je bil v skladu z obstoječimi in prihodnjimi mednarodnimi obveznostmi Slovenije v odnosu do Evropske unije in Svetovne trgovinske organizacije (»World Trade Organisation – WTO«). Usklajena ureditev naj bi omogočala zagotoviti zaščito varčevalcev in varnosti njihovih vlog ter stabilnost bančnega sistema. Zakon ureja področja, ki se nanašajo na pridružitveni sporazum, saj ukinja vse protekcionistične določbe. Generalni rok za prilagoditev zakonu je bil leto in pol. V tem času so morale banke v celoti izpolniti vse določbe razen tistih, ki imajo daljši rok in so vezane na vključitev v Evropsko unijo.

Novi zakon odpravlja dva posebna zakona iz leta 1991: zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic ter zakon o Agenciji za zavarovanje vlog v bankah in hranilnicah. Vsebina teh dveh zakonov je celovito zajeta v novem zakonu, ki ureja ustanovitev bank, poslovanje bank iz finančnega in pravno-organizacijskega vidika, ter ukrepanje v primeru finančnih težav bank.

V Sloveniji je banka definirana kot delniška družba z sedežem v Republiki Sloveniji, ki je pridobila dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev (Zakon o bančništvu, 1999).

3.3.3 Lastniška struktura bank

Po zakonu o bankah in hranilnicah so lahko ustanovitelji in hkrati tudi lastniki banke domače ali tuje pravne in fizične osebe. Vse banke morajo biti ustanovljene izključno v obliki delniške družbe, posamezna banka pa je dolžna obvestiti Banko Slovenije o vsakem delničarju, ki ima v lasti več kot 10% delnic s pravico upravljanja te banke. Posamezni delničar ima lahko v lasti več kot 15% upravljalških delnic le s predhodnim soglasjem Banke Slovenije (predhodno soglasje je potrebno tudi za tuje osebe).

Tabela 17: Lastniška sestava bančnega sektorja v Sloveniji (2001 - 2003)

(% v lastniškem kapitalu)	31.12.01	31.12.02	31.12.03
Tuje osebe	16,0	32,5	32,4
Država v ožjem smislu	37,0	20,3	19,4
Ostale domače osebe	47,0	47,2	48,2

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 37.

Delež kapitala v tuji lasti se je v letu 2002 več kakor podvojil, saj se je tuj kapital povečal v Banki Koper, Krekovi banki in Novi Ljubljanski Banki. Na zadnji dan leta 2002 je bilo od 20 delujočih bank v večinski tuji lasti šest bank (vključno s podružnico tuje banke), šest

bank je bilo v popolni domači lasti, medtem ko je bilo preostalih osem bank v večinski domači lasti, polovica od teh je imela manj kakor 1% tujega kapitala (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2002, 2003, str. 37).

V letu 2003 je delovalo 20 bank, kar je enako kot 2002. Od skupno 20 bank je delovalo v letu 2003 v Sloveniji pet hčerinskih bank tujih bank in ena podružnica tuje banke. Poleg šestih bank v večinski tuji lasti je bilo v popolni domači lasti sedem bank, prav toliko pa tudi v večinski domači lasti (od sedmih bank v večinski domači lasti so tri imele manj kot 1% tujega kapitala). Spremembe v lastniški strukturi v letu 2003 niso bile velike. Delež lastniškega kapitala se je sicer spremenil pri osmih bankah (pri petih zvišal, pri treh pa znižal), vendar so bile spremembe deležev večinoma manjše od ene odstotne točke (le pri eni banki se je delež lastniškega kapitala zvišal za skoraj 5 odstotnih točk). Delež kapitala v lasti tujcev je konec leta 2003 znašal 32,4%, leto prej pa 32,5%. V večinsko državni lasti sta druga največja banka v Sloveniji, Nova Kreditna banka Maribor d.d., in enajsta največja banka, Poštna banka Slovenije d.d. (merjeno po bilančni vsoti) (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003, 2004, str. 37).

Izvor lastništva je za slovenski bančni sektor zelo pomemben, saj se slovenska podjetja v glavnem financirajo z bančnimi posojili in ne na kapitalskem trgu. Če so banke v tuji lasti, lahko podpirajo interese tekmecev iz tujih držav, ki so pred interesi slovenskih podjetij. Vendar pa prodiranja tujega kapitala na slovenski bančni trg ni moč ustaviti in je v določeni meri verjetno tudi zaželen, saj pomeni dostop do novih tehnologij, »know-how«-a, dodatnega kapitala, mednarodnih povezav, novih storitev in drugega, kar bo na dolgi rok prineslo koristi slovenskemu bančnemu sektorju in njegovim komitentom.

3.3.4 Velikost in koncentracija bančnega sektorja

Stopnja koncentracije bančnega sistema se v obdobjih od 1995 do 2002 ni občutneje spremenila. To pomeni, da so bile v procesih konsolidacije udeležene predvsem manjše banke, ki so bile priključene večjim bankam ali pa so prenehale obstajati zaradi drugih vzrokov (Košak, 2002, str. 54). Stopnja koncentracije, merjena z bilančno vsoto sedmih največjih bank je v letu 2001 znašala 79,7%. Leta 2002 se je ta delež se povečal na 80,5%, v letu 2003 pa se je stopnja koncentracije sedmih največjih bank zmanjšala na 78,2%.

Tabela 18: Bilančne vsote in tržni deleži največjih bank v Sloveniji (2002 – 2003)

Banka	Bilančna vsota v mio SIT		Nominalna rast v %	Tržni delež v %	
	31.12.02	31.12.03	2003/2002	31.12.02	31.12.03
NLB ¹	1.619.165	1.693.190	4,6	35,5	33,6
NKBM	517.538	544.035	5,1	11,4	10,8
Abanka Vipra	389.273	432.426	11,1	8,5	8,6
SKB banka	360.095	391.675	8,8	7,9	7,8
Banka Celje	275.658	324.648	17,8	6,0	6,4
Banka Koper	282.116	305.985	8,5	6,2	6,1
Bank Austria	227.130	245.749	8,2	5,0	4,9
Skupaj največjih 7 bank	3.670.976	3.937.708	7,3	80,6	78,2
Vse banke skupaj	4.556.637	5.033.805	10,5	100,0	100,0

Opombe: 1 Podatki so za leto 2003 brez podružnice NLB v Italiji.

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 41.

Tržni delež največje banke v Sloveniji, merjen z bilančno vsoto, je ob koncu leta 2003 znašal 33,6%, skupaj s tremi hčerami pa 37,3%. Tržni delež skupine se je v letu 2003 znižal za 1,97 odstotne točke, predvsem zaradi občutnega znižanja tržnega deleža matične banke (1,9 odstotne točke, največji upad tržnega deleža v sistemu) ter enakomernega znižanja tržnih deležev hčerinskih bank. Tržni delež treh največjih bank se je zmanjšal za 2,3 odstotne točke. V skupini sedmih največjih bank se je tržni delež občutneje okrepil le eni banki, celi skupini pa se je občutno zmanjšal (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003, 2004, str. 41).

3.3.5 Struktura naložb in obveznosti bančnega sektorja

Obseg jamstvenega kapitala mora dosegati najmanj 8% zneska celotne aktive in aktivnih izvenbilančnih postavk, razporejenih in ponderiranih po stopnjah rizičnosti in temu primerno mora banka prilagoditi velikost svojega poslovanja. Kot velik kredit se šteje vsak kredit, druga terjatev in jamstvo enemu posojilojemalcu, ki presega 15% jamstvenega kapitala banke. Skupni znesek vseh kreditov, drugih terjatev in jamstev do enega posojilojemalca ne sme presegati 25% jamstvenega kapitala banke in skupni znesek vseh velikih kreditov ne sme presegati jamstvenega kapitala banke.

V letu 2003 so banke zabeležile skromnejšo rast bilančne vsote. Delež izvirnih sredstev bank se zmanjšuje, povečuje pa se zadolževanje pri tujih bankah. Banke so pridobivale vire tudi z izdajanjem dolžniških vrednostnih papirjev. Kreditna aktivnost bank je bila v letu 2003 živahnjša. Banke so izraziteje kreditirale nefinančne družbe in druge finančne organizacije, občutno pa se je zmanjšalo kreditiranje države.

Tabela 19: Glavne postavke bilance stanja bank v Sloveniji (2002 - 2003)

	Znesek v mio SIT		Delež		Nom. rast v %	Real. rast v % ⁴
	31.12.02	31.12.03 ¹	31.12.02	31.12.03 ¹	2003/2002 ¹	2003/2002 ¹
Denar na računih pri CB	143.311	141.464	3,15	2,81	-1,29	-5,6
Kreditni strankam	381.208	338.523	8,37	6,72	-11,20	-15,1
Kreditni strankam, ki niso banke	2.182.147	2.517.354	47,89	50,01	15,36	10,3
-kreditni gospodarstvu	1.282.846	1.592.893	28,15	31,64	24,17	18,7
-kreditni prebivalstvu	562.845	629.192	12,35	12,50	11,79	6,9
-kreditni državi	215.992	141.946	4,74	2,82	-34,28	-37,2
-kreditni ostalim ³	120.464	153.323	2,64	3,05	27,28	21,7
Vrednostni papirji	1.547.139	1.719.574	33,95	34,16	11,15	6,3
Druga aktiva	302.832	316.889	6,65	6,30	4,64	0,0
Skupaj aktive	4.556.637	5.033.805	100	100	10,47	5,6
Dolgovi do bank	584.723	813.634	12,83	16,16	39,15	33,0
Dolgovi do strank, ki niso banke	3.149.394	3.293.089	69,12	65,42	4,56	0,0
-dolgovi do gospodarstva	604.952	618.223	13,28	12,28	2,19	-2,3
-dolgovi do prebivalstva	1.978.294	2.138.537	43,42	42,48	8,10	3,3
-dolgovi do države	207.533	157.859	4,55	3,14	-23,94	-27,3
-dolgovi do ostalih ³	358.615	378.471	7,87	7,52	5,54	0,9
Dolžniški vrednostni papirji	176.483	216.366	3,87	4,30	22,60	17,2
Druge obveznosti	265.693	289.656	5,83	5,75	9,02	4,2
Kapital	380.345	421.060	8,35	8,36	10,70	5,8
Skupaj pasiva	4.556.637	5.033.805	100	100	10,47	5,6

Opombe: 1 Podatki za leto 2003 so brez podružnice NLB v Italiji.

- 2 Kreditni DARS-u, ki so bili 31.12.2002 zajeti med kreditni države, so zaradi spremenjene metodologije v začetku leta 2003 na dan 31.12.2003 zajeti v postavki kreditni gospodarstvu.
- 3 Ostali: druge finančne organizacije, neprofitni izvajalci storitev gospodinjstvom, tuje osebe.
- 4 Inflacija je v letu 2003 znašala 4,6% na letni ravni.

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 42.

Največji delež aktive v letu 2003 so imeli kreditni strankam, ki niso banke (50,0% aktive), znotraj tega sektorja pa so prevladovali kreditni gospodarstvu (31,6% aktive), sledili so jim kreditni prebivalstvu (12,5% aktive). Kreditni strankam, ki niso banke, so v letu 2003 porasli za 15,4%. Velik delež vrednosti aktive so sestavljali tudi vrednostni papirji (34,2% aktive), ki so jih imele banke v lasti.

V pasivi slovenskega bančnega sektorja imajo največji delež obveznosti do strank, ki niso banke (65,4% pasive), znotraj teh obveznosti največji delež zasedajo obveznosti do prebivalstva (42,5% pasive), sledijo pa obveznosti do gospodarstva (12,3% pasive).

Vrednost depozitov strank, ki niso stranke se je v letu 2003 povečala le za 4,6%, medtem ko je bila v letu 2002 dosežena kar 14% rast. Glavne vzroke gre iskati v nizkih realnih donosih varčevanja v bankah in velikem številu alternativnih možnosti varčevanja, katerih donosi so lahko veliko večji od tistih v bankah. Dolgovi do drugih bank dosegajo 16,2% vrednosti aktive in so v letu 2003 porasli za 39,1%. Prav tako se je povečal tudi delež dolžniških papirjev v skupni pasivi, kar pomeni, da so banke pridobivale sredstva tudi s pomočjo izdajanja vrednostnih papirjev.

3.3.6 Donosnost in učinkovitost bank

Razen dveh bank, ki sta poslovno leto 2003 zaključili z izgubo, so imele preostale banke v slovenskem bančnem sektorju pozitiven poslovni izid. Nižji poslovni izid v letu 2003 je v primerjavi z letom 2002 zabeležilo pet bank, in sicer ena banka zaradi nižjih prihodkov iz neto obresti in neto provizij, ena banka zaradi nižjih prihodkov iz naložbenja v kapital, zaradi končne odprodaje kapitalske naložbe v letu 2002, preostale tri banke pa so oblikovale višje neto rezervacije in povečale operativne stroške. V letu 2003 je ves čas z izgubo poslovala ena banka, od polletja naprej pa se ji je pridružila še ena banka, medtem ko sta občasno z manjšo izgubo poslovali še dve banki (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003, 2004, str. 3).

Tabela 20: Izkaz poslovnega izida bančnega sektorja Slovenije (2002 – 2003)

V milijonih SIT	2002	Delež-%	2003	Delež-%	Rast v %
Prihodki					
Prihodi od obresti in podobni prihodki	344.145	80,95	331.121	79,91	-3,78
Operativni prihodki	80.975	19,05	83.259	20,09	2,82
Prihodki skupno	425.120	100	414.380	100	-2,53
Odhodki					
Odhodki iz obresti in podobni odhodi	200.739	52,95	185.443	50,58	-7,62
Operativni odhodki	133.914	35,32	143.169	39,05	6,91
Neto rezervacije	44.450	11,73	38.006	10,37	-14,50
Odhodki skupaj	379.103	100	366.618	100	-3,29
Dobiček/Izguba pred davki	46.017	-	47.762	-	3,79
Davki	16.516	-	16.418	-	-
Neto dobiček/Izguba	29.501	-	31.344	-	6,25

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 40; Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2003 in prvi polovici 2004, 2004, str. 42, dodatek 8.

Banke so zaključile poslovno leto z dobičkom pred obdavčitvijo v višini 47,8 milijarde SIT oziroma z dobičkom po obdavčitvi v višini 31,3 milijarde SIT. Dosežen rezultat poslovanja bank (dobiček pred obdavčitvijo) je v primerjavi z letom 2002 višji za 1,7 milijarde SIT oziroma za 3,8%. Skromna rast kaže na umirjanje doseženega rezultata v primerjavi z letom 2002, ko je bilo realizirano visoko povečanje rezultata poslovanja bank kot posledica

sprememb računovodskih standardov (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003, 2004, str. 38).

Prihodki iz obresti so v letu 2003 znašali 331,1 milijarde SIT in so se v primerjavi z letom 2002 zmanjšali za 3,8%. Operativni prihodki pa so se v opazovanem obdobju povečali za 2,8%. Pri strukturi odhodkov so imeli v letu 2003 največji delež odhodki iz obresti (50,6%), ki pa so se v primerjavi z letom 2002 zmanjšali za 7,6%. Operativni odhodki so se v letu 2003 povečali za 6,9%.

Banke so v letu 2003 oblikovale za 38,0 milijarde SIT neto rezervacij, ki so posledica tako rasti kreditne izpostavljenosti, kot spremembe povprečne tveganosti terjatev. Obseg oblikovanih rezervacij je bil leta 2003 za 14,5% oziroma za 6,4 milijarde SIT nižji kot v letu 2002. V letu 2003 je bil nivo oblikovanih rezervacij glede na leto 2002 nižji pri enajstih bankah. Od teh je bilo samo pri sedmih opaziti znatno zmanjšanje neto rezervacij v letu 2003, kar je posledica dejstva, da so omenjene banke v letu 2002 iz različnih vzrokov oblikovale previsoke rezervacije. Nižji nivo oblikovanja rezervacij pri ostalih bankah je posledica počasnejše rasti kreditov, izboljšanje kvalitete portfelja, ter uporabe nižjih, vendar še dopustnih, odstotkov oblikovanja rezervacij znotraj posameznih skupin (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003, 2004, str. 40).

3.3.7 Prihodnost in izzivi

Kljub relativno stabilnem poslovanju slovenskega bančnega sektorja, pa dokončno prestrukturiranje še ni končano. Tu najbolj izstopa nedokončana odprodaja državnih deležev v obeh največjih slovenskih bankah. Popolnoma jasno je tudi, da konsolidacija bančnega sektorja še ni končana, kljub temu so že bili storjeni koraki v smeri restrukturiranja in povečanja konkurenčnosti, nekatere od sprememb pa lahko pričakujemo tudi v bližnji prihodnosti. Zelo verjetno je, da bodo velike banke iz zahodnoevropskih držav, ki vstopajo v slovenski bančni prostor, postavljale nove standarde glede stroškovne učinkovitosti, raznolikosti bančnih produktov in njihove kakovosti, čeprav dosedanje izkušnje z bankami v pretežno tuji lasti v tem pogledu niso bile najbolj vzpodbudne, predvsem zaradi njihovega pasivnega prilagajanja razmeram v sektorju (Košak et al., 2002, str. 59).

Slovenske banke so se v zadnjih letih soočile tudi s povečano konkurenco ostalih finančnih posrednikov, predvsem vzajemnih skladov in pokojninskih družb, ki so v preteklih letih zabeležili rekordno rast svojih sredstev. Razvoj slovenskega finančnega trga pa vendarle zaostaja za razvojem slovenskega gospodarstva in za razvojem celotne države (Veselinovič, 2001, str. 81). Če bi bil slovenski finančni trg bolj razvit, bi si Slovenija kot država lahko še izboljšala že zdaj relativno visoko in stabilno stopnjo rasti.

Slovenskim bankam se v povezavi s tujimi strateškimi partnerji obeta predvsem možnost razvijanja novih produktov in sodelovanja na vse bolj kompleksnih finančnih trgih. Slovenske banke pa bi lahko imele pomembno vlogo na območju JV Evrope predvsem zaradi dobrega poznavanja tržišča. Žal pa se slovenske banke na teh trgih soočajo z določenimi dejavniki, na katere nimajo neposrednega vpliva (tu gre predvsem za nerešeno sukcesijsko vprašanje vlog deviznih varčevalcev Hrvaške in BiH), ki že dalj časa predstavljajo ovire pri nadaljnji širitvi na te trge.

4 PRIMERJAVA MED DRŽAVAMI

Bančni sistemi BiH, Srbije in Slovenije so izhajali iz skupnega jugoslovanskega bančnega sistema, ki je razpadel v letu 1991 ob razpadu skupne države. Kako je na obravnavane bančne sisteme vplivala dediščina jugoslovanskega bančnega sistema in kako uspešna je tranzicija posameznih bančnih sistemov, lahko ugotovimo z neposredno primerjavo opazovanih bančnih sektorjev. V neposredno primerjavo so vključeni bančni sektorji Slovenije, BiH in Srbije.

4.1 Finančna globina

Velikost bančnega sektorja se lahko meri s pomočjo finančne globine, ki je razmerje med vrednostjo celotne aktive bančnega sektorja in vrednostjo BDP-ja. Finančna globina nam pove kakšna je velikost in v kateri stopnji razvoja se nahaja bančni sektor. Večji kot je kazalnik, bolj je razvit bančni trg.

Tabela 21: Primerjava finančne globine opazovanih bančnih sektorjev (2002 – 2003)

Vrednost aktive v % BDP-ja	2002	2003
BiH	47,4	57,2
Srbija	36,4	31,5
Slovenija ¹	79,4	84,2

Opombe: 1 Povprečna bilančna vsota bank in hranilnic.

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije 2004, 2005, str. 2; Godišnji izveštaj centralne banke Bosne i Hercegovine 2004, 2005, str. 47; BA-CA Report - Banking in Serbia and Montenegro, 2005, str. 8.

Največjo finančno globino ima bančni sektor Slovenije, kjer je velikost povprečne bilančne vsote znašala 84,2% vrednosti BDP-ja. Velikost bilančne vsote je največja v slovenskem bančnem sektorju, vendar pa je bila njena rast v zadnjih letih manjša od pričakovane. Manjša rast je bila najverjetneje dosežena predvsem zaradi alternativnih virov varčevanja kot so vzajemni skladi, vrednostni papirji in različne oblike zavarovanj.

Bančni sektor BiH je s 57,2% deležem bilančne sume v BDP-ju po velikosti na drugem mestu med opazovanimi državami. Velikost finančne globine se je v opazovanem obdobju

povečala za 20,7%. Stopnja rasti nakazuje zdravo rast bančnega sistema, ki se je uspešno restrukturiral, zdaj pa se nahaja v stopnji ekspanzije.

Finančna globina srbskega bančnega sistema Srbije je v letu 2003, znašala le 31,5%. Velikost kazalnika pa se je v opazovanem obdobju zmanjšala za 13,5%. Glavni razlog za padec vrednosti opazovanega kazalnika gre iskati v procesih restrukturiranja – predvsem v zapiranju nesolventnih bank v letih 2001 in 2002. Zaradi procesov restrukturiranja, visoke stopnje inflacije in velikih nihanj deviznih tečajev trenutna vrednost kazalnika ne prikazuje najboljše realnega stanja bančnega sektorja (Banking in Serbia and Montenegro, 2005, str. 7).

4.2 Lastniška struktura

S pomočjo primerjave lastniške strukture bančnih sektorjev se vidi do katere stopnje je proces privatizacije razvit v določeni državi. Končni cilj privatizacije je seveda popolna transformacija lastništva (iz državnega v privatno lastništvo). Kazalnik nam prav tako prikaže, kakšna je strategija preoblikovanja bančnega sektorja v posamezni državi.

Tabela 22: Primerjava lastniških struktur bančnih sektorjev konec leta 2003

(% v lastniškem kapitalu)	BiH	Srbija	Slovenija
Tuje osebe	69,6	26,3	32,4
Država v ožjem smislu	9,9	37,5	19,4
Ostale domače osebe	20,5	36,2	48,2

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 10; Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2003, 2004, str. 7; Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2002, 2004, str. 7; Letna poročila Narodne banke Srbije 2001 – 2004; Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 41.

Tuje osebe imajo največji delež lastništva v bančnem sektorju BiH, in sicer kar 69,6% ob koncu leta 2003. Glavni razlog gre iskati v načinu privatizacije, ko je država ob koncu petletne vojne hotela čimprej vzpostaviti normalno delujoč bančni sektor. Ker država v tistem trenutku ni imela sredstev, s katerimi bi sama restrukturirala bančni sektor, je reforma temeljila na dokapitalizaciji in prevzemu s strani domačih ali, kot je pokazala praksa, predvsem s strani tujih bank.

Slovenija ima drugo najvišjo koncentracijo tujega lastništva v bankah, in sicer 32,4% kapitala bančnega sistema. Slovenija je izbrala srednji tempo procesa privatizacije, kjer se bančni sektor počasi odpira tujemu kapitalu. Največji lastniški del v bančnem sektorju Slovenije imajo domače privatne osebe, kar dokazuje, da je imela Slovenija ob procesu tranzicije in preoblikovanja bank močnejše gospodarstvo, ki si je lahko privoščilo

investirati v banke. Vlada Republike Slovenije je sicer napovedala postopen umik države iz bank, vendar zaradi strateških teženj (nacionalni interes, vzpostavitev vseslovenske banke, ...), popoln umik države še ni pričakovati v kratkem. Država še vedno ohranja okoli 20% delež lastništva v slovenskem bančnem sektorju. Vendar pa velik del slovenske javnosti verjame, da je državna prisotnost v slovenskih bankah izključno političnega pomena.

Srbija ima najnižji delež tujcev med lastniki bank, kar je posledica ponovnega vstopa države v večino bank prek prevzema bančnih dolgov do Pariškega in Londonskega kluba. V naslednji fazi bo država odprodala svoj kapitalski delež v bankah primarno strateškim partnerjem iz tujine. Privatizacija, ki že poteka in se pospešuje, bo skupaj z nadaljnjimi spremembami zakonodaje prinesla tržni material, s čimer bodo banke in novi udeleženci na finančnem trgu hitro razvili trgu potrebno infrastrukturo in intenzivno trgovanje (Ristić et al., 2002, str. 81).

4.3 Primerjava stopnje koncentracije

Stopnja koncentracije bančnega sektorja nam pove, kolikšen delež trga nadzorujejo štiri največje banke v bančnem sistemu. S kazalnikom se lahko ugotovi, ali je na opazovanem bančnem trgu prisoten proces konsolidacije in kako močen je.

Tabela 23: Primerjava tržne koncentracije 4. največjih bank (2003)

	Bilančna vsota bančnega sektorja	Bilančna vsota 4 največjih bank	Tržni delež 4 največjih bank (v %)
BiH (v 000 BAM)	7.267.280	3.356.657	46,19
Srbija (v mio CSD)	367.486	159.674	43,45
Slovenija (v mio SIT)	5.033.805	3.061.326	60,81

Vir: Banke i osiguravajuća društva 2003, 2004, str. 60-66; BF 2003 – skraćeni izvještaj vanjski revizora o finansijskim izkazima banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2003. godinu, 2004, str. 1-100; Informacija o bankarskom sektoru Republike srbske 2002, 2003, 1 pril.; Informacija o bankarskom sektoru Republike srbske 2003, 2004, 1 pril.; Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 4.

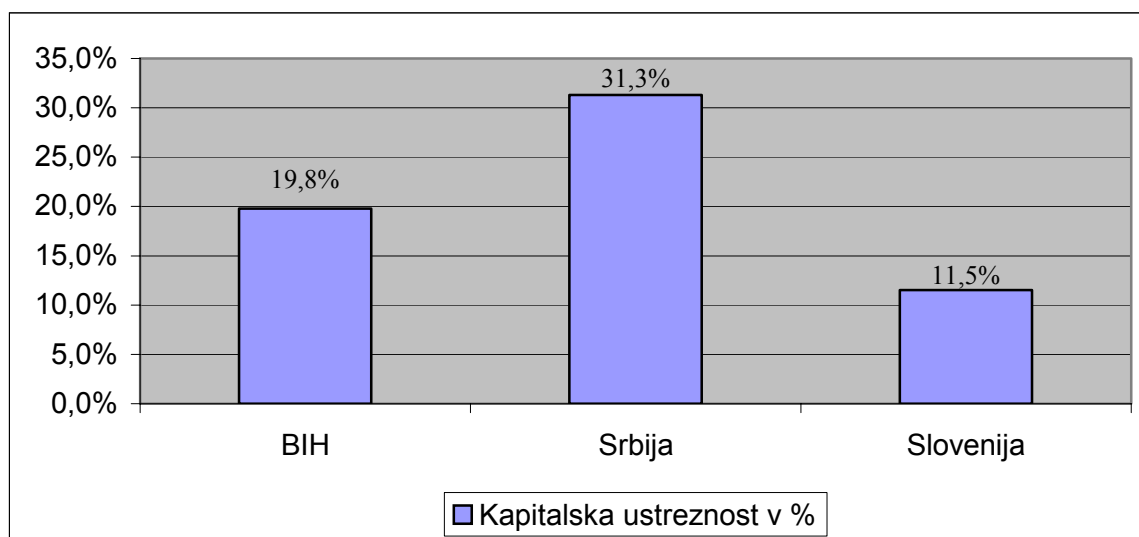
Proces konsolidacije, ki v večini tranzicijskih držav še ni povsem zaključen, povečuje koeficient koncentracije. Kot je razvidno iz stopenj koncentracije posameznih bančnih sistemov (glej Tab. 23, na str. 41), je bil proces konsolidacije najmočnejši v Sloveniji, sledi BiH in Srbija. Glavni razlog za razlike gre iskati v različnih stopnjah procesov privatizacije v bančnih sektorjih opazovanih držav. V BiH in predvsem v Srbiji se lahko pričakuje večanje stopnje koncentracije glede na to, da se proces preobrazbe bančnega sektorja še ni končal. Slovenski bančni sektor pa je že dosegel dokaj primerno stopnjo koncentracije, ki bo najverjetneje, kljub verjetni prihodnji privatizaciji, ostala nekje na obstoječi ravni. To

trditev dokazuje rahlo zmanjševanje stopnje koncentracije v letu 2003 (glej Tab. 18, na str. 35). Pomemben faktor pri konsolidaciji je lahko tudi geografska velikost države. V Sloveniji, ki je geografsko najmanjša lahko pričakujemo višjo stopnjo koncentracije, medtem ko je v BiH in Srbiji pričakovati rahlo manjšo stopnjo koncentracije.

4.4 Kapitalska ustreznost

Funkcija bančnega kapitala je kritje morebitnih izgub iz naslova poslovnih tveganj, ki jih nosi banka pri svojem poslovanju. Nadzorni organi banke uporabljajo kazalnik kapitalske ustreznosti kot enega izmed pomembnejših kazalcev varnosti in stabilnosti bančnega poslovanja (Dimovski et al., 2000, str. 19). Kapitalska ustreznost se izračunava kot razmerje med neto kapitalom in tvegano aktivo.

Slika 1: Kapitalska ustreznost v opazovanih državah (2003)

Vir: Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2003 in prvi polovici 2004, 2004, dodatek 11; Godišnji izveštaj Centralne banke BiH 2004, 2005, str. 47; BA-CA Report - Banking in Serbia and Montenegro, 2005, str. 8.

Po Baselskem kapitalskem sporazumu mora koeficient kapitalske ustreznosti, ki ga izračunamo kot razmerje med celotnim kapitalom in tehtano tvegano aktivo, predstavljati najmanj 8% celotnega kapitala banke (The New Basel Capital Accord, 2001, str. 6). Namen uvedbe Baselskega sporazuma je bil predvsem v izboljšanju varnosti in trdnosti bančnega sistema. Kljub temu, da so se morale kapitalskim zahtevam prilagoditi mednarodno dejavne banke desetih najrazvitejših držav in države članice EU, so tudi številne druge države začele uporabljati smernice Baselskega sporazuma.

Koeficient kapitalske ustreznosti slovenskega bančnega sektorja je najnižji (11,5%) in hkrati tudi najbližji vrednosti določene z Baselskim sporazumom. Za bosanski in srbski

bančni trg pa je značilna prekapitaliziranost glede na optimalno kapitalsko strukturo pri evropskih bančnih sistemih. Vendar pa je treba pri ocenjevanju kapitalске ustreznosti bank upoštevati dejansko vrednotenje vseh vrst tveganj, ki so v BiH in Srbiji prav gotovo večja, kot pa na razvith trgih. Ob upoštevanju tega dejstva je lahko tako visoka stopnja kapitala v strukturi sredstev do neke mere ekonomsko opravičljiva.

4.5 Primerjava strukture naložb in obveznosti

S pomočjo strukture sredstev se lahko ugotovi naložbeno strategijo banke, oziroma je lahko odraz gospodarstva v katerem banka deluje. Struktura obveznosti pa nam lahko prikaže stopnjo zaupanja ljudi v bančni sistem, oziroma nam lahko nakaže stopnjo razvitosti finančnega trga (prisotnost bančnih substitutov).

Tabela 24: Struktura aktive in pasive bančnih sektorjev opazovanih držav (2003)

	BiH (000 BAM)		Srbija (mio CSD)		Slovenija (mio SIT)	
	31.12.03	%	31.12.03	%	31.12.03	%
Denarna sredstva	2.437.219	33,54	71.689	19,51	141.464	2,81
Kredit bankam	73.961	1,02	48.191	13,11	338.523	6,72
Kredit strankam, ki niso banke	4.143.985	57,02	194.295	52,87	2.517.354	50,01
-kredit gospodarstvu	1.811.016	24,92	139.786	38,04	1.592.893	31,64
-kredit prebivalstvu	1.943.075	26,74	28.439	7,74	629.192	12,50
-kredit državi	312.922	4,31	20.852	5,67	141.946	2,82
-kredit ostalim	76.972	1,06	5.218	1,42	153.323	3,05
Vrednostni papirji	27.822	0,38	8.939	2,43	1.719.574	34,16
Druga aktiva	584.293	8,04	44.372	12,07	316.889	6,30
Skupaj aktiva	7.267.280	100,00	367.486	100,00	5.033.805	100
Dolgovi do bank	856.931	11,79	39.556	10,76	813.634	16,16
Dolgovi do strank, ki niso banke (Depoziti)	4.390.150	60,41	223.299	60,76	3.293.089	65,42
-dolgovi do gospodarstva	762.042	10,49	100.740	27,41	618.223	12,28
-dolgovi do prebivalstva	1.964.032	27,03	84.086	22,88	2.138.537	42,48
-dolgovi do države	1.306.267	17,97	6.620	1,80	157.859	3,14
-dolgovi do ostalih	357.809	4,92	31.853	8,67	378.471	7,52
Druge obveznosti	842.846	11,60	12.119	3,30	468.016	9,30
Rezervacije	268.014	3,69	6.209	1,69	38.006	0,76
Kapital	909.339	12,51	86.302	23,48	421.060	8,36
Skupaj pasiva	7.267.280	100,00	367.486	100,00	5.033.805	100

Vir: Informacija o bankarskom sektoru Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 17-22; Informacija o bankarskom sektoru Republike Srbske za period 01.01. - 31.12.2003, 2004, str. 5-17; Banke i osiguravajoca društva 2004, 2005, str. 19; Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 30, 38; CEE Report – Serbia and Montenegro, 2-2005, Bank Austria – Creditanstalt, 2005, str. 1; Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 42.

Iz strukture sredstev je razvidno, da v vseh opazovanih sistemih največji delež sredstev zajemajo krediti strankam, ki niso banke. V Sloveniji in Srbiji, največji delež kreditov zajemajo krediti gospodarstvu, medtem ko v BiH največji delež kreditov zajemajo krediti prebivalstvu. Razlog za to gre iskati v tem, da je potrošniško kreditiranje bolj diverzificirano in se ga lažje vrača. Poleg tega pa ni nenavadno, da posebej v primerih ko strukturne reforme zaostajajo za reformami v bančnem sektorju, krediti prebivalstvu prvi začnejo rasti. Drugi razlog v nižjih kreditih gospodarstvu pa gre iskati v zgodovinsko slabi kulturi plačevanja bosanskih podjetij (Godišnji izvještaj 2003, 2004, str. 40). BiH in Srbija prav tako izstopata po višini denarja, ki ga imajo banke v svoji strukturi sredstev. Razloge gre iskati v slabih naložbenih možnostih in direktivah centralnih bank. V Slovenskem bančnem sektorju izstopa delež vrednostnih papirjev, ki jih imajo banke. To lahko nakazuje, da banke iščejo možnosti za zaslužek tudi v portfeljski naložbah.

V vseh bančnih sistemih je največja postavka v strukturi obveznosti, dolgovi do bank in ostalih nebančnih komitentov. V strukturi dolgov nebančnim komitentom imajo dolgovi do prebivalcev največji delež v Sloveniji (42,5% celotnih obveznosti) in BiH (27,0% celotnih obveznosti). To nakazuje, da imajo prebivalci zaupanje v bančni sistem, saj je struktura depozitov eden pomembnejših kazalnikov zaupanja v bančni sistem in stabilnosti domače valute (Košak et al, 2002, str. 57). Predvsem v BiH je rast depozitov prebivalstva opaznejša. Možna je domneva, da sta na rast prihrankov prebivalstva vplivala zavarovanje bančnih vlog in pritok tujega kapitala (Puljić, 2002, str. 72). V Srbiji pa prebivalstvo zaenkrat še nima zaupanja v bančni sistem in zato največji delež v strukturi obveznosti bančnega sistema zajemajo dolgovi do podjetij. Rezervacije zajemajo največji delež v BiH (3,7% celotnih obveznosti), sledi pa ji srbski bančni sektor (1,8% celotnih obveznosti). Razloge gre iskati v tveganih kreditnih portfeljih in direktivah oblasti, da bi zmanjšali morebitne posledice slabih kreditnih politik bank. Za srbski trg je značilna tudi visoka stopnja kapitala (31,3%), kar pomeni, da so srbske banke prekapitalizirane.

4.6 Delež slabih posojil

Kot slaba posojila se štejejo vsa posojila, pri katerih se obresti oziroma glavnica izplačujejo neredno ali se ne odplačujejo, dvomljiva posojila in posojila, ki so bila odpisana zaradi izgub (Dimovski et al, 2000, str. 74).

Delež slabih posojil v celotnem kreditnem portfelju bank je odvisen od učinkovitosti kreditne politike bank. Seveda pa ima velik vpliv na plačilno sposobnost kreditojemalcev splošno ekonomsko okolje, v katerem le-ti delujejo.

Tabela 25: Deleži kreditov bank opazovanih držav, glede na kreditno tveganje (2003)

V %	BiH	Srbija	Slovenija
A	87,0	63,1	80,9
B	8,1	14,4	12,6
C	2,4	8,1	2,9
D	2,3	8,5	1,7
E	0,1	5,9	2,0

Vir: Godišnji izveštaj centralne banke Bosne i Hercegovine 2004, 2005, str. 48; Letno poročilo Banke Slovenije 2004, 2005, str. 53; Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 40.

Delež slabih posojil (postavke kvalificirane pod kategorijami C, D in E - glej Tab. 26, na str. 46) je najmanjši v bančnem sektorju BiH (4,8%). Glavni razlog za nizek delež slabih kreditov gre iskati v praktično končanem procesu privatizacije, kjer so tuji lastniki z vstopom v banke prečistili aktivo in odpisali slabe kredite. Pri nadaljnjem poslovanju so banke postale zelo previdne pri odobravanju kreditov predvsem privatnim podjetjem, kar se odraža tudi v relativno majhnem deležu kreditov gospodarstvu, glede na celotno aktivo v primerjavi s slovenskim ali srbskim bančnim sektorjem (glej Tab. 7, na str. 15). V državi so s pomočjo Svetovne banke in centralne banke v letu 2003 ustanovili kreditni biro, ki bo s svojim delovanjem skušal povečati kreditiranje zasebnega gospodarstva. Drugi pomemben faktor, ki vpliva na velikost slabe aktive bančnega sektorja BiH, pa se skriva v dejstvu, da se aktive bank pod začasno upravo ne evidentira v splošnih pregledih bančnega sektorja.

Kljub temu, da so srbske banke v okviru procesa privatizacije že odpisovale slaba posojila, je njihov delež ob koncu leta 2003 v celotni strukturi posojil znašal kar 22,5%. Glavna razloga gre iskati v nedokončanem procesu privatizacije in slabem stanju gospodarstva. Slabo gospodarsko stanje v veliki meri vpliva na plačilno sposobnost podjetij, ki v časih recesije največkrat niso sposobna odplačevati dolgov, kar posledično veča delež slabih posojil. Pod pokroviteljstvom centralne banke se je v letu 2003 začel projekt ustanavljanja kreditnega biroja, s katerim naj bi pospešili in povečali kreditiranje gospodarstva. Hkrati pa bi tudi zmanjšali tveganje bank pri izdajanju kreditov. S privatizacijo preostalih bank se lahko v prihodnosti pričakuje nadaljnje restrukturiranje kreditov in odpis slabih posojil, kar se bo poznalo tudi na bilančni vsoti celotnega bančnega sektorja.

Delež slabih terjatev slovenskih bank je konec leta 2003 zajemal 6,6% celotne vrednosti kreditov. V slovenskem bančnem sistemu je bil problem slabih posojil v veliki meri rešen s pomočjo državne sanacije. Tako se je raven slabih kreditov zmanjšala na zadovoljivo raven, banke pa so s preudarno kreditno politiko uspele obdržati nizko raven slabih kreditov. V prihodnosti se lahko pričakuje rahlo povečanje deleža slabih kreditov predvsem na račun povečane konkurence v bančnem sektorju, ki lahko povzroči odobritve kreditov plačilno slabše sposobnim ekonomskim subjektom.

4.7 Struktura virov prihodkov in odhodkov

Pri strukturi prihodkov se vidi ali banka ustvarja prihodke prek obrestnih prihodkov (kreditne dejavnosti) ali prek pomožnih dejavnosti (posredništvo, provizije, ...). Struktura stroškov nam prav tako pokaže, kje se ustvarjajo glavni odhodki – prek depozitnih obveznosti ali pa prek pomožnih dejavnosti. Iz strukture prihodkov in odhodkov se da oceniti ali bančni sektor širi svoje poslovanje še na ostala finančna področja ali ostaja v primarni bančni dejavnosti.

Zaradi konkurenčnih pritiskov na obrestne marže bank v EU, kar se je pokazalo v nižjih dobičkih, so se banke začele vse bolj obračati v dejavnosti, kjer so ustvarjale dobičke brez obrestnih premij. Provizije in pristojbine so primer prihodkov bank, ki so začele širiti svoje dejavnosti (Goddard et al., 2001, str. 11-12).

Tabela 26: Primerjava strukture prihodkov in odhodkov bančnih sektorjev (2003)

000 EUR	BIH	%	Srbija	%	Slovenija	%
Prihodki						
Prihodki od obresti in podobni prihodki	203.920	53,25	356.284	21,25	1.418.085	79,91
Operativni prihodki	179.005	46,75	1.320.093	78,75	356.572	20,0
Prihodki skupno	382.925	100	1.676.377	100	1.774.656	100
Odhodki						
Odhodki iz obresti in podobni odhodki	59.334	16,39	71.330	4,21	794.193	50,58
Operativni odhodki ¹	302.685	83,61	1.621.206	95,79	775.914	49,42
Odhodki skupaj	362.019	100	1.692.536	100	1.570.107	100
Dobiček/Izguba pred davki	20.906	-	-16.159	-	204.549	-
Davki	1.203	-	536	-	70.313	-
Neto dobiček/Izguba	19.703	-	-16.695	-	134.236	-

Opombe: 1 Zaradi lažje primerjave so vsi ostali odhodki združeni pod postavko operativni odhodki.

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 26-28; Informacija o bankarskom sektorju Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2003, 2004, str. 18-19; Izvještaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 44; Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 40, Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2003 in prvi polovici 2004, 2004, str. 42, dodatek 8.

Največji delež operativnih prihodkov ima srbski bančni sistem (78,5% vseh prihodkov), kar pa ni posledica širjenja bank v ostale finančne dejavnosti, temveč predvsem posledica visokih prihodkov iz naslova pozitivnih tečajnih razlik. Takšne dobičke omogoča hitra rast tečaja CSD proti EUR. Slovenski bančni sektor kar 80,0% vseh prihodkov ustvari iz naslova obresti in podobnih prihodkov. To je zelo visok delež, še posebej če vemo, da

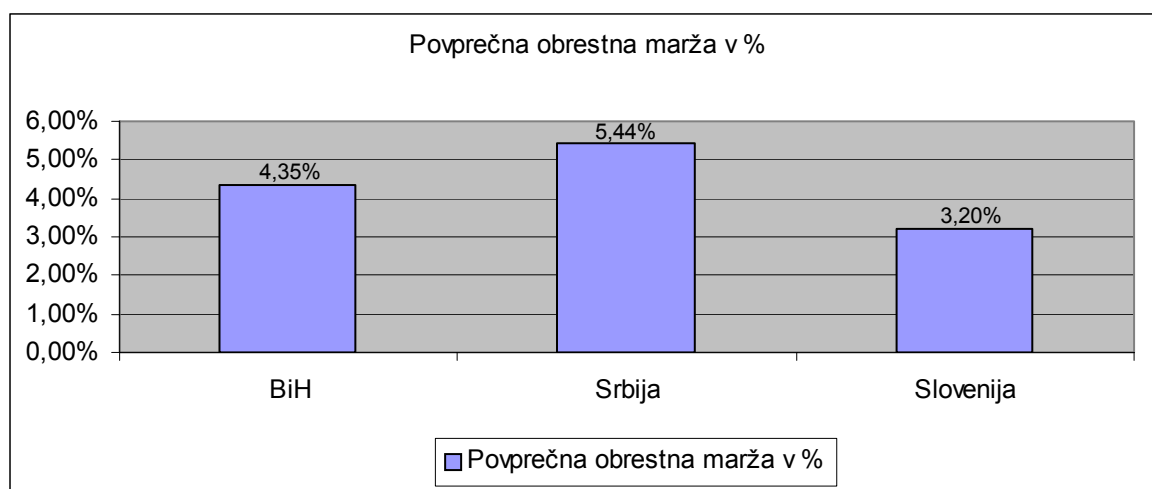
banke na razvitih trgih širijo svoje poslovanje še na druge finančne sektorje in s tem posledično zmanjšujejo delež obrestnih prihodkov v strukturi prihodkov. Glavni razlog takšnega razmerja prihodkov slovenskih bank gre iskati v močni konkurenci ostalih finančnih institucij, ki so v zadnjih letih uspele zbrati velike količine denarnih sredstev. V BiH je zaradi velike koncentracije tujih lastnikov bank opaziti, da le-te vzporedno že razvijajo dodatne – netradicionalne finančne storitve in s tem počasi večajo delež neobrestnih prihodkov v strukturi vseh prihodkov.

V strukturi odhodkov imajo v Srbiji in BiH po pričakovanju odhodki za obresti manjši delež v strukturi celotnih odhodkov. V Sloveniji pa so prav zaradi visokega deleža obrestnih prihodkov tudi obrestni odhodki največja postavka v strukturi odhodkov.

4.8 Velikost obrestne marže

Obrestna marža meri razliko med obrestnimi prihodki in odhodki glede na povprečno aktivo, torej učinkovitost banke pri opravljanju svoje primarne funkcije, to je sprejemanju vlog in dajanju kreditov (Dimovski et al, 2000, str. 71). Obrestna marža je zelo pomemben kazalnik za banke, saj obrestne marže večinoma predstavljajo največji delež prihodkov bank. Tako lahko imajo majhne spremembe v velikosti obrestnih marž velike spremembe na poslovanje bank.

Slika 2: Velikost obrestnih marž v letu 2003

Vir: Informacija o bankarskom sektoru Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 17-22; Bilten 4/December 2004 Centralne Banke BiH, 2005, str. 12; Banke i osiguravajuća društva 2004, 2004, str. 19; Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 30, 38; Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 42.

Čeprav se marže spreminjajo z obrestnim ciklom, je dolgoročen trend obrestnih marž bank v EU padajoč. Glavni razlog je v tem, da so bile obrestne marže bank podvržene naraščajočim konkurenčnim pritiskom, kar je veliki večini bank zmanjšalo dobičke (Goddard et al., 2001, str. 11). Velikost obrestne marže nam torej pove, kakšna je konkurenca znotraj bančnega sektorja ter sektorja kot celote. Večja kot je konkurenca znotraj bančnega sektorja, nižje so obrestne marže bank.

Povprečna obrestna marža na slovenskem bančnem trgu, je v letu 2003 znašala 3,2% in se zaradi realnega upadanja neto obresti še naprej znižuje. V primerjavi z letom 2002 se je v letu 2003 znižala za 0,5 odstotne točke (Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003, 2004, str. 40). Glavni razlog gre iskati predvsem v intenzivnejšem boju slovenskih bank za bodoče komitente v primerjavi z bankami v BiH in Srbiji, kjer je na bančnem tržišču še vedno prisotna organska rast. Z izboljševanjem gospodarske situacije in večanjem konkurence v bančnih sektorjih BiH in Srbije, je v prihodnosti pričakovati zniževanje obrestnih marž v omenjenih državah.

4.9 Donosnost sredstev (ROA)

Da lahko lastniki bank ugotovijo ali je njihova banka zadovoljivo vodena, potrebujejo ustrezne kazalnike za bančno donosnost. Osnovni kazalnik za merjenje uspešnosti bank je donosnost celotnih sredstev (Return on Assets), ki je definiran kot neto dobiček po davkih na enoto sredstev (Mishkin, 2004, str. 214). Kazalnik izraža donosnost vseh bančnih sredstev, tako finančnih kot realnih, in je pri bankah ponavadi veliko nižji kot pri ostalih podjetjih.

Tabela 27: Neto dobiček, povprečna sredstva in donosnost sredstev izbranih bančnih sistemov (2003)

(EUR)	Neto dobiček	Povprečna sredstva	ROA
BiH	20.905.702	3.322.948.825	0,63%
Srbija	-16.159.219	5.021.906.384	-0,31%
Slovenija	204.549.275	20.259.474.089	1,00%

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 17-22; Bilten 4/December 2004 Centralne Banke BiH, 2005, str. 12; Banke i osiguravajuća društva 2004, 2004, str. 19; Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 30, 38; CEE Report – Serbia and Montenegro, 2-2005, Bank Austria – Creditanstalt, 2005, str. 1; Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 42.

Slovenski bančni sektor, glede na vrednosti kazalnikov, najboljše izkorišča svoja sredstva. Velikost kazalnika za slovenski bančni sektor znaša približno 1%, kar je identično s svetovnim standardom, ki prav tako znaša 1% (Informacija o bankarskom sustavu

Federacije Bosne i Hercegovine, 2003, str. 29). V BiH je kazalnik skoraj za polovico manjši, v srbskem bančnem sistemu pa je negativen (srbski bančni sistem je v letu 2003 posloval z izgubo). Glede na velikost povprečnih obrestnih marž (glej Sliko 2, na str. 47), bi lahko pričakovali drugačno situacijo, saj je velikost obrestne marže najpomembnejši dejavnik, ki določa donosnost aktive. Vendar je vpliv ostalih dejavnikov (odpisi, prilagajanje novim računovodskim standardom, stroškovna neučinkovitost, ...), ki izvirajo iz preteklosti in sanacije, tako velik, da je bilo poslovanje bančnih sektorjev Srbije in BiH v letu 2003 v veliki meri pod njihovim vplivom. V prihodnosti je pričakovati izboljšanje donosnosti sredstev predvsem v Srbiji in BiH zaradi normalizacije izrednih razmer, ki so posledica trenutnega procesa sanacije v teh dveh državah.

4.10 Donosnost lastniškega kapitala (ROE)

Za lastnike bank je prav tako pomembno, kolikšen donos ustvarja banka iz njihovega kapitalskega vložka. To informacijo nam prikaže drugi osnovni kazalnik, ki meri uspešnost bank, donosnost lastniškega kapitala (Return on Equity). kazalnik je definiran kot razmerje med neto dobičkom po davkih in povprečnim kapitalom (Mishkin, 2004, str. 212). Kot sintetičen kazalnik, sestavljen iz enostavnejših kazalnikov, je donosnost lastniškega kapitala eden izmed najpomembnejših meril uspešnosti banke in predstavlja eno izmed osnovnih kategorij letnih, srednje in dolgoročnih planov.

Tabela 28: Neto dobiček, povprečni kapital in donosnost lastniškega kapitala izbranih bančnih sistemov (2003)

(EUR)	Neto dobiček	Povprečni kapital	ROE
BiH	20.905.702	441.154.906	4,74%
Srbija	-16.159.219	1.100.311.270	-1,41%
Slovenija	204.549.275	1.692.940.099	11,92%

Vir: Informacija o bankarskom sektorju Federacije BiH – stanje 31.12.2003, 2004, str. 17-22; Bilten 4/December 2004 Centralne Banke BiH, 2005, str. 12; Banke i osiguravajuća društva 2004, 2004, str. 19; Izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje 2003, 2004, str. 30, 38; CEE Report – Serbia and Montenegro, 2-2005, Bank Austria – Creditanstalt, 2005, str. 1; Letno poročilo Banke Slovenije 2003, 2004, str. 42.

Pri primerjavi donosnosti bančnih sistemov je opaziti precejšnje razlike. Slovenija ima po merilu donosnosti lastniškega kapitala, ki znaša 11,9% , najdonosnejši bančni sektor in v bistvu že dosega svetovni standard, ki se giblje med 12 in 18% donosnostjo lastniškega kapitala (Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, 2004, str. 29). Bančni sektor BiH se z vsakoletnim izboljševanjem poslovanja bančnega sektorja počasi približuje svetovnemu standardu, medtem ko srbski bančni sektor še vedno posluje z izgubo. Po končani sanaciji in prestrukturiranju je pričakovati vidnejše izboljšave tega

kazalnika v BiH in Srbiji, medtem ko je v Sloveniji pričakovati bolj umirjeno rast donosnosti lastniškega kapitala v prihodnosti.

4.11 Povzetek primerjave

Primerjava bančnih sektorjev držav, ki so ob razpadu skupne države imeli isto izhodišče za nadaljnji razvoj, nam lahko prikaže, kakšen napredek je storila določena država v procesu restrukturiranja svojega bančnega sistema. Iz neposredne primerjave sektorjev je razvidno, da je slovenski bančni sektor najrazvitejši, predvsem v smislu uspešnosti, učinkovitosti in stabilnosti poslovanja. Banke v BiH so po kazalnikih poslovanja zaostajajo za slovenskimi. Srbske banke pa imajo najslabše pokazatelje uspešnosti. Srbski bančni trg je edini trg med opazovanimi, ki je v letu 2003 izkazoval izgubo. Proces privatizacije je najbolj napredoval v BiH, kjer je delež države v bančnem najmanjši, sledita Slovenija in pa Srbija, kjer je imela država ob koncu leta 2003 največji lastniški delež.

5 SKLEP

Jugoslovanski bančni trg je veljal za najnaprednejšega in liberalnega med socialističnimi bančnimi trgi že v zgodnjih 60. letih dvajsetega stoletja. Ta sloves je ohranil vse do konca 80. let. Deset let vojaških spopadov, geopolitičnih sporov ter politična in ekonomska osamitev so pripomogli k izgubi pionirske vloge jugoslovanskega bančnega sektorja in povzročili nastanek različnih oblik monetarnih, bančnih, regulatornih in nadzornih sistemov, na področju bivše Jugoslavije (Banking in Serbia and Montenegro, 2005, str. 4).

S preučevanjem bančnih sistemov BiH, Srbije in Slovenije in njihovo medsebojno primerjavo, je mogoče prikazati dinamiko razvoja in preoblikovanja teh sektorjev. Iz primerjave je razvidno, da je proces prestrukturiranja najuspešnejši v bančnem sektorju Slovenije, sledi ji BiH in nazadnje Srbija. To je v glavnem posledica skupka dejavnikov (zgodovinskih, političnih, demografskih, ekonomskih, ...), ki so v veliki meri vplivali na poslovanje sektorjev v zadnjih nekaj letih. V BiH je največji vpliv na razvoj bančnega sektorja zagotovo imela vojna in pa zdajšnja delitev države na entitete. Srbski bančni sektor pa je utrpel veliko škodo predvsem zaradi dolgotrajnih sankcij mednarodne skupnosti, ki so povzročile nazadovanje celotnega gospodarstva.

Na trenutno stanje bančnih sektorjev je v veliki meri vplival način prestrukturiranja. Vsaka izmed držav je izbrala takšno metodo prestrukturiranja, da bi hitro in uspešno pospešila razvoj bančnih sistemov. Najbolj občutljiva faza prestrukturiranja je gotovo privatizacija. V BiH se je država po hitrem postopku odločila privatizirati bančni sektor, saj sama ni imela potrebnih sredstev. Glavno vodilo države je bilo, da bo ob pomoči tujega kapitala in znanja čim hitreje vzpostavila zdrav bančni sektor, ki bo sposoben kreditirati in tako pomagati pri razvoju ostalega gospodarstva, prizadetega od dolgoletne vojne. Posledično so imeli leta 2003 nerezidenti skoraj 70% vrednosti lastniškega kapitala bank v BiH.

V Srbiji je imela država ob koncu leta 2003, največji delež v lastniškem kapitalu srbskih bank (37,5%), kar je bila posledica prevzema bančnih dolgov bank do Londonskega in Pariškega kluba. Srbska vlada je s prevzemom dela njihovih dolgov želela razbremeniti poslovanje bank. Hkrati pa je vlada s pridobitvijo lastniških deležev v bankah pridobila možnost vpliva na nadaljnjo prodajo bank močnim mednarodnim finančnim institucijam, ki bodo sposobne uspešno voditi srbske banke v prihodnosti. Po drugi strani pa bo vlada denar, pridobljen s prodajo lastniških deležev, porabila za krpanje proračunskih primanjkljajev. V Srbiji je v kratkem pričakovati povečanje deleža lastništva nerezidentov, saj je vlada že objavila seznam in časovni termin privatizacije bank, ki so v njenem lastništvu.

Slovenija je izbrala zmernejšo pot pri prestrukturiranju bančnega sistema, ki pa traja že 14 let. Država ima danes še vedno približno 20% lastniški delež v bančnem sistemu. Slovenska vlada se je odločila sama sanirati največji slovenski banki in jih potem prodati uveljavljeni mednarodni finančni instituciji. Vlada je kasneje spremenila svojo odločitev in se odločila upočasniti tempo privatizacije. Najpogostejše se kot glavni razlog te odločitve omenja nacionalni interes. Ideja zaščite nacionalnega interesa predvideva ohranitev dela bančnega sektorja v slovenskih rokah, zaradi preprečitve škode ob sprejemanju odločitev s strani tujih lastnikov bank, ki bi lahko škodovala slovenskemu gospodarstvu. Strategija države je, da določen del bančnega sektorja ostane v domačem lastništvu.

Velik problem bančnih sektorjev v tranziciji je tudi delež slabih kreditov. Tranzicijske države so ta problem reševale na dva načina, centralizirano ali decentralizirano. Za centraliziran način sanacije je značilno, da se slaba posojila prenesejo na državo, ta pa dobi lastniški delež v bankah. Pri decentraliziranem procesu pa banke ob pomoči države same vodijo ta problem. Slovenija se je odločila za mešanico obeh pristopov. V bančnem sistemu BiH in Srbije pa je zaradi slabega stanja gospodarstva ta problem še bolj pereč. Banke v BiH in Srbiji morajo ta problem reševati same z bolj konzervativno kreditno politiko, povečanjem rezervacij in uvajanjem dodatnih metod za zavarovanje rizika. Te konservativne metode še dodatno zavirajo rast bančnega sektorja in posledično gospodarstva.

Bančna sistema BiH in Srbije s stališča uspešnosti in ekonomičnosti poslovanja še nista primerljiva z bančnim sistemom Slovenije. Med glavne slabosti srbskega in bosansko-hercegoveškega bančnega sistema sodijo predvsem velik delež slabih kreditov, premajhna operativna učinkovitost (posledica majhne velikosti bank, ki ne uspejo izrabljati ekonomij obsega), pomanjkljiva revizija, pre zaposlenost, pomanjkanje dolgoročnih virov kreditiranja, slabe metode za obvladovanje tveganj, nezaupanje prebivalstva v banke, banke ne dosegajo primerljivih donosov z ostalimi tranzicijskimi državami. Ustrezne institucije, ki so zadolžene za proces prestrukturiranja, bodo morale vložiti še veliko časa in znanja, da bodo ta proces pripeljale do končnega cilja – ekonomsko uspešnega privatnega bančnega sistema. Glavna problema prestrukturiranja bank v Sloveniji sta

zagotovo zapoznala in nedokončana privatizacija in tujim investitorjem neprijazno poslovno okolje.

LITERATURA

1. Berger Allen N. et al.: To What Extend will the Banking Industry be Globalized?. A Study of Bank Nationality and Reach in 20 European Nations. Journal of Banking & Finance, 27(2003), 3, str. 383-415.
2. Bistričič Ante: Projekti in banka. Naše gospodarstvo, 43 (1/2), str. 21-28.
3. Bobek Dušan: Sodobna banka. Maribor : Založba Obzorja, 1989. 179 str.
4. Bobek Dušan: Organiziranje in poslovanje bank. 1 izdaja. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1992. 230 str.
5. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
6. Mergers and Acquisitions Involving the EU Banking Industry – Fact and Implications. ECB Working Paper. Frankfurt am Main : ECB, 2000. 46 str.
7. Goddard John A., Molyneux Philip, Wilson John O.S.: European Banking: Efficiency, Technology and Growth. Chichester : John Wiley & Sons, 2001. 292 str.
8. Košak Marko, Košak Tomaž: Bančni sektor v Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 7/8, str. 51-59.
9. Lago Ricardo: Izziv stave na zelo negotovo prihodnost. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 7/8, str. 3-7.
10. Marinković Srđan: An incentive-compatible system of deposit guarantees: Serbia and South-Eastern Europe. Economics and Organization. Working Paper. Niš.: Letnik 2. Številka 2. 145 str.
11. Mishkin Frederic S; The Economics of Money, Banking and Financial Markets – International Edition. Seventh Edition. B.k., Pearson, 2004. 679 str.
12. Ocvirek Urška: Lastništvo bank v tranzicijskih državah. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 50 str.
13. Orožen Janko: Denarništvo v Celju. B.k. : Ljubljanska banka podružnica Celje, 1973. 78 str.
14. Pregelj Dimitrij: Finačni trgi v Italiji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 46 str.
15. Pudschedl Walter: Serbia and Montenegro – Tighter monetary and fiscal policy slowing economic growth in 2005. Bank Austria Creditanstalt – CEE Report 2-2005. 55 str.
[URL: http://www.ba-ca.com/informationpdfs/serbia_2-2005.pdf], 7.8.2005.
16. Puljić Mirko: Bančni sektor v Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 7/8, str. 69-75.
17. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija I. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 380 str.
18. Ribnikar Ivan, Peter Zajc: Razvoj bančnih sektorjev tranzicijskih držav. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 7/8, str. 99-105.
19. Ristić Života, Vuković Dragoslav: Bančni sistem Srbije: Od preteklosti do pogleda na prihodnost. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 7/8, str. 77-83.

20. Saunders Anthony: Financial Institution Management – A Modern Perspective. Second Edition. New York, Irwin McGraw-Hill, 1997. 667 str.
21. Štiblar Franjo: Rehabilitation of the Banking Sector – the Slovenian Approach. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 5, str. 61-69.
22. The New Basel Capital Accord – Consultative Document. Issued for comment by 31 May 2001. B.k. Bank for International Settlements, 2001. 6 str.
23. Veselinovič Draško: Razvoj nastajajočih trgov s poudarkom na Sloveniji. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 5, str. 77-83.

VIRI

1. Bankarski sektor 2002. Beograd : Narodna banka Srbije – Sektor za poslove kontrole, 2003. 36 str.
2. Banke i osiguravajuća društva. B.k : Ekonomist Magazin, 2003. 84 str.
3. Banking in CEE. Bank Austria Creditanstalt – Extra Report. B.k. : Xplicit. 59 str.
[URL: http://www.ba-ca.com/informationpdfs/Xplicit_Banking-in-CEE_4-04_g.pdf], 2004.
4. Banking in Serbia and Montenegro. Bank Austria Creditanstalt – Extra Report. B.k. : Xplicit. 2005. 19 str.
[URL: www.ba-ca.com/informationpdfs/xplicit_Banking-in-Serbia_05-2005.pdf], 2005.
5. BF 2003 - skraćeni izvještaj vanjskih revizora o finansijskim izkazima banaka u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2003. godinu. Sarajevo : Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine, 2004. 100 str.
6. Bilten Centralne banke BIH. Sarajevo : Centralna banka BIH, 4(2004), 12 str.
7. Bosnia and Herzegovina: Post-Conflict Reconstruction and the Transition to a Market Economy. Washington, D.C. : The World Bank, 2004. 106 str.
[URL: [http://lnweb18.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/24cc3bb1f94ae11c85256808006a0046/9d5fabf95e69580885256efa00544f5d/\\$FILE/bosnia_cae.pdf](http://lnweb18.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/24cc3bb1f94ae11c85256808006a0046/9d5fabf95e69580885256efa00544f5d/$FILE/bosnia_cae.pdf)], 2004.
8. Godišnji izvještaj 2003. Sarajevo : Centralna Banka BIH, 2004. 117 str.
9. Godišnji izvještaj 2004. Sarajevo : Centralna Banka BIH, 2005. 135 str.
10. E-bančništvo v Sloveniji. Gral Iteo,
[URL: http://www.graliteo.si/4_3_enovice_arhiv.php], Januar 2002.
11. Informacija o bankarskom sektoru Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2002. godine. Banja Luka : Agencija za bankarstvo Republike Srbske, 2003. 22 str.
12. Informacija o bankarskom sektoru Republike Srbske za period 01.01.-31.12.2003. godine. Banja Luka : Agencija za bankarstvo Republike Srbske, 2004. 22 str.
13. Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine – stanje 31.12.2002. Sarajevo : Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine, 2003. 57 str.

14. Informacija o bankarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine – stanje 31.12.2003. Sarajevo : Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine, 2004. 57 str.
15. Izvještaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu Zemlje 2003. Beograd : Narodna banka Srbije, 2004. 42 str.
16. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2002. Ljubljana : Banka Slovenije, 2003. 109 str.
17. Letno poročilo Banke Slovenije za leto 2003. Ljubljana : Banka Slovenije, 2004. 109 str.
18. Proces privatizacije domaćih banaka : Vlada Republike Srbije – Ministarstvo finansija [URL:<http://www.mfin.sr.gov.yu/html/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=186>], 2002.
19. Sektor za poslove kontrole: Bankarski sektor SRJ. Beograd : Narodna banka Srbije, 2002. 41 str.
20. Slak Sabrina: Banka na domaćem računarniku. Dnevnik. Ljubljana. 17.5.2002 [URL: <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=5239>]. 26.3.2005.
21. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99).
22. Zakon o bankama i drugim finansijskim organizacijama (Službeni list SRJ, br. 32/93, 61/95, 44/99, 36/2002, 37/2002).